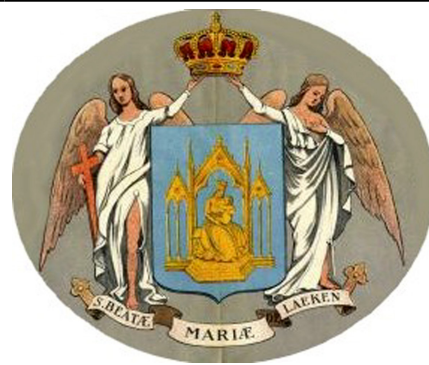

Laca Tijdingen

Wapen van de Koninklijke
Residentie Laken
K.B. 20 april 1857

Driemaandelijks tijdschrift van LACA.
Geschied- en Heemkundige Kring van Laken
Jaargang 23- nummer 4 Oktober - november - december 2012 P 309642

www.laken-ingezoomd.be
www.laca.be

"Broeder Vos, droevig aan zijn einde gekomen in de nacht van 31 augustus op 1 september 2012 in de Meiselaan te Laken. R. I. P."

Afzendadres & verantwoordelijke uitgever:
Wim Van der Elst, Meiselaan 91, 1020 Brussel, tel: 02/268.72.16
Afgiftekantoor: 1020 Brussel 2

Commémoration du Centenaire de l'Ancien Hôtel Communal de Laeken

La bibliothèque de
Laeken vous propose un
cycle de rendez-vous de
juin à décembre 2012

1912-2012

TEN GELEIDE

Steph Feremans
Wim van der Elst

TOPONYMISCHE WANDELING ZATERDAG 13 OKTOBER NEKKERSDAL.

LACA zal traditiegetrouw aanwezig zijn met een infostand op de zonder-deur-dag van het Gemeenschapscentrum op zaterdag 13 oktober.

We zullen er de kalender 2013 te koop aanbieden, dit keer gewijd aan de Maria-Christinastraat, dé winkelstraat van Laken maar spijtig genoeg een eerder nostalgische terugblik op een glorieus verleden...

Maar we organiseren ook een korte wandeling van 16h40 tot 17h40 in de omgeving, gegidst door Pierre Van Nieuwenhuysen die ons zal wegwijs maken in de oorsprong en betekenis van de oude Lakense straat- en plaatsnamen.

Pierre is dé autoriteit terzake, als auteur van een monumentale doctoraatssthesi *“Toponymie van Laken”* (UCL, 1998), verkort in boekvorm uitgegeven als *“Historische Toponymie van Laken”* (Safran, 2009).

Hij is sinds vele jaren actief lid van LACA en sinds kort ook voorzitter van de Geschied- en Heemkundige Kring van het Graafschap Jette en Omgeving.

Voor wie niet opziet tegen enkele kilometers meer: onze activiteit sluit mooi aan bij de wandeling doorheen het industriële verleden van Laken die het Davidsfonds Laken juist ervoor organiseert van 15h30 tot 16h30.

Eveneens gratis maar wel inschrijven bij Jo Bossuyt op 486 95 70 70 of via jobossuyt.brussel@gmail.com.

HERDENKING EEUWFEEST OUD GEMEENTEHUIS VAN LAKEN.

De Franstalige bibliotheek van Laken heeft samen met de asbl Codémus Concept een gans programma uitgewerkt om te herdenken dat het Gemeentehuis van Laken 100 jaar geleden, in 1912, werd ingehuldigd.

Lang heeft het niet dienst gedaan want in 1921 volgde reeds de aanhechting bij Brussel, nadat de oorlogsperiode 1914-1918 al een negatieve rol speelde.

Volgende activiteiten zijn nog gepland, die allen doorgaan in de Raadzaal (ingang langs het Bockstaelplein). Opgelet: **alles uitsluitend in het Frans**, maar we meenden toch dat we ze ter kennis moesten brengen aan onze leden.

Tentoonstelling van 1 oktober tot 25 oktober maandag tot vrijdag van 14h tot 17h: **“L’Ancien Hôtel Communal de Laeken: du rêve à la réalité”**.

Dinsdag 30 oktober om 19h: spektakel:

“Lecture d’archives: l’épopée de la Construction de l’Ancien Hôtel Communal de Laeken” (met de medewerking van burgemeester Freddy Thielemans en schepen Faouzia Hariche).

Vrijdag 30 november om 19h: conferentie:

“Le monde en 1912 et Laeken dans tout cela!” door Martine Codémus, kunsthistorica.

Zondag 30 december om 15h: conferentie:

“Au temps où Laeken s’amusait: les guinguettes et la gastronomie de l’époque” door Martine Codémus, kunsthistorica. Met degustatie van “taartjes van Laken” (iets wat LACA jaren geleden al lanceerde...).

ZO WAS HEEMBEEK - JAN VERBESSELT.

De toenmalige Socio-Kulturele Raad Heembeek-Mutsaard publiceerde in 1980 (met een ongewijzigde herdruk in 1984) een bundeling van artikels van Jan Verbesselt die in het Parochieblad verschenen waren.

Dat “groene boekje” is al lang niet meer te vinden.

Het Gemeenschapscentrum Heembeek-Mutsaard brengt het nu opnieuw uit, aangevuld met enkele bijdragen die later nog in het Parochieblad gepubliceerd werden. Maar vooral met veel meer illustraties van betere kwaliteit dan 30 jaar geleden mogelijk was.

Er is daarvoor ruim geput uit de duizenden foto's die ingezameld werden bij tientallen families voor de website www.heembeek-mutsaard-ingezoomd.be, een broertje van onze www.laken-ingezoomd.be.

Op de valreep bekwamen we nog honderden foto's uit de nalatenschap van Jan Verbesselt, velen door hem zelf genomen in de jaren 1930.

Het boek is daarmee aangegroeid van 160 tot een 200 blz.

Het wordt verkocht aan 20 EURO (+ 3 EURO verzending als het moet opgestuurd worden). Het is te bestellen en te verkrijgen in het Gemeenschapscentrum (opgelet: **nieuw adres** : Frans Vekemansstraat 131, 1120 Neder-Over-Heembeek), elke werkdag van 9 tot 17h vrijdag tot 16h - 02 268 29 88 of heembeek-mutsaard@vgc.be vanaf eind oktober.

EN NOG MAAR EENS DE DIKKE BEUK.

Jean-Marie Binst bracht in Brussel deze Week van 16 augustus 2012 de foto van de “nieuwe” Dikke Beuk die op de cover van de vorige Laca Tijdingen jg. 23/3 had gestaan, met de melding dat de boom zou gespaard blijven bij de aanleg van tramlijn 9 naar het UZ Brussel. De middenberm waar hij staat zou zelfs iets verbreed worden wat de verdere groeikansen moet verbeteren. Dat is te zien op de plannen opgemaakt door het bureau SUM.

Daaruit blijkt ook dat het wel degelijk die boom is die we gefotografeerd hadden, en niet een andere die Het Laatste Nieuws enkele dagen later bracht en die dichter bij de Tentoonstellingslaan staat.

Of de “nieuwe” beuk uit 1984 ooit de afmetingen van zijn voorganger uit 1913 zal halen zal moeten blijken.

We vonden er per toeval een foto van bij een artikel van Gladys Guyot over “Les bois de Jette” in het tijdschrift Brabant 1974 nr. 6.

Men ziet daarop dat de majestueuze boom voor de aanleg van de weg naar het UZ eigenlijk aan een veldwegje stond.

De dikke beuk in 1974.

100 jaar oud gemeentehuis.
Een paar foto's uit de oude doos....

OVER HET OMHAKKEN VAN BOMEN...

Wim van der Elst

De problemen die opduiken als de overheid ergens bomen wil laten omhakken dateren al van langer dan vandaag. We vonden per toeval een beschikking van de rechter in kortgeding te Brussel van 11 maart 1878 (gepubliceerd in *La Belgique judiciaire* van dat jaar, pp. 341-343).

Op 2 maart 1878 had burgemeester van Laken Bockstael een besluit uitgevaardigd dat begint met de vaststelling dat volgens een rapport door de heren J.S..., tuinbouwer, en A.W..., tuinarchitect en gediplomeerd boomkweker, de bomen die groeien in het *Krayenblock* (buurtweg nr. 29) sinds lang het hoogtepunt van hun wasdom bereikt hebben, dat ze niet verder groeien en in plaats van te verbeteren er van dag op dag op achteruit gaan. Het is gevaarlijk ze te laten staan want de minste wind kan ze doen omwaaien, zoals al met enkele gebeurd is, en dat kan pijnlijke ongevallen veroorzaken.

Daarom wordt bij hoogdringendheid besloten:

- 1° dat mevrouw Crombez de 60 bomen (Italiaanse populieren) die groeien in het *Krayenblock* (buurtweg nr. 29) moet omhakken;
- 2° dat het omhakken moet beginnen binnen de drie dagen na de betekening van dit besluit en moet beëindigd zijn in twee weken;
- 3° als mevrouw Crombez het niet doet zal het ambtshalve gebeuren op haar kosten.

Het besluit werd op 5 maart betekend. Mevrouw Crombez liet zich niet doen en vroeg op 7 maart de rechter in kortgeding de aanstelling van drie experts, die ter plaatse de bomen zouden onderzoeken en zeggen of het nodig is ze om te hakken.

Burgemeester Bockstael reageerde dat de rechter niet bevoegd was want dat het zou neerkomen op een beoordeling door de experts en de rechter van de politie-bevoegdheid die door de wet uitdrukkelijk aan de burgemeester is toegewezen. Het zou indruisen tegen het principe van scheiding der machten dat absoluut is.

Maar de rechter had het zo niet begrepen en reeds op 11 maart (kortgeding was toen nog echt kort...) verklaarde hij zich wel bevoegd, aangezien het besluit van de burgemeester genomen was zonder enige inspraak en dat als later zou gevonnis worden dat het onregelmatig was het aanleiding kan geven tot een eis van schadevergoeding, als de bomen intussen omgehakt waren. Daarom is het van belang de toestand van de beplantingen te doen vaststellen. Er worden dus twee experts aangeduid.

Uit het commentaar bij deze beschikking vernemen we dat het om twee specialisten uit de voornaamste tuinbouwscholen van de Staat ging.

Hun besluit was dat de bomen allemaal gezond waren en geen gevaar opleverden, op twee na die in slechte staat zijn omdat hun wortels tegengehouden worden door een gemetste waterleiding er vlak naast.

Dat verschil in beoordeling toont aan hoe gemakkelijk een fout kan begaan worden, maar ook hoe gevaarlijk en noodlottig de macht die aan de overheid wordt gegeven kan zijn, die soms nuttig, maar steeds buitensporig is.

Het is ons hier niet om de juridische draagwijdte van de zaak te doen, die blijkbaar een belangrijk precedent was.

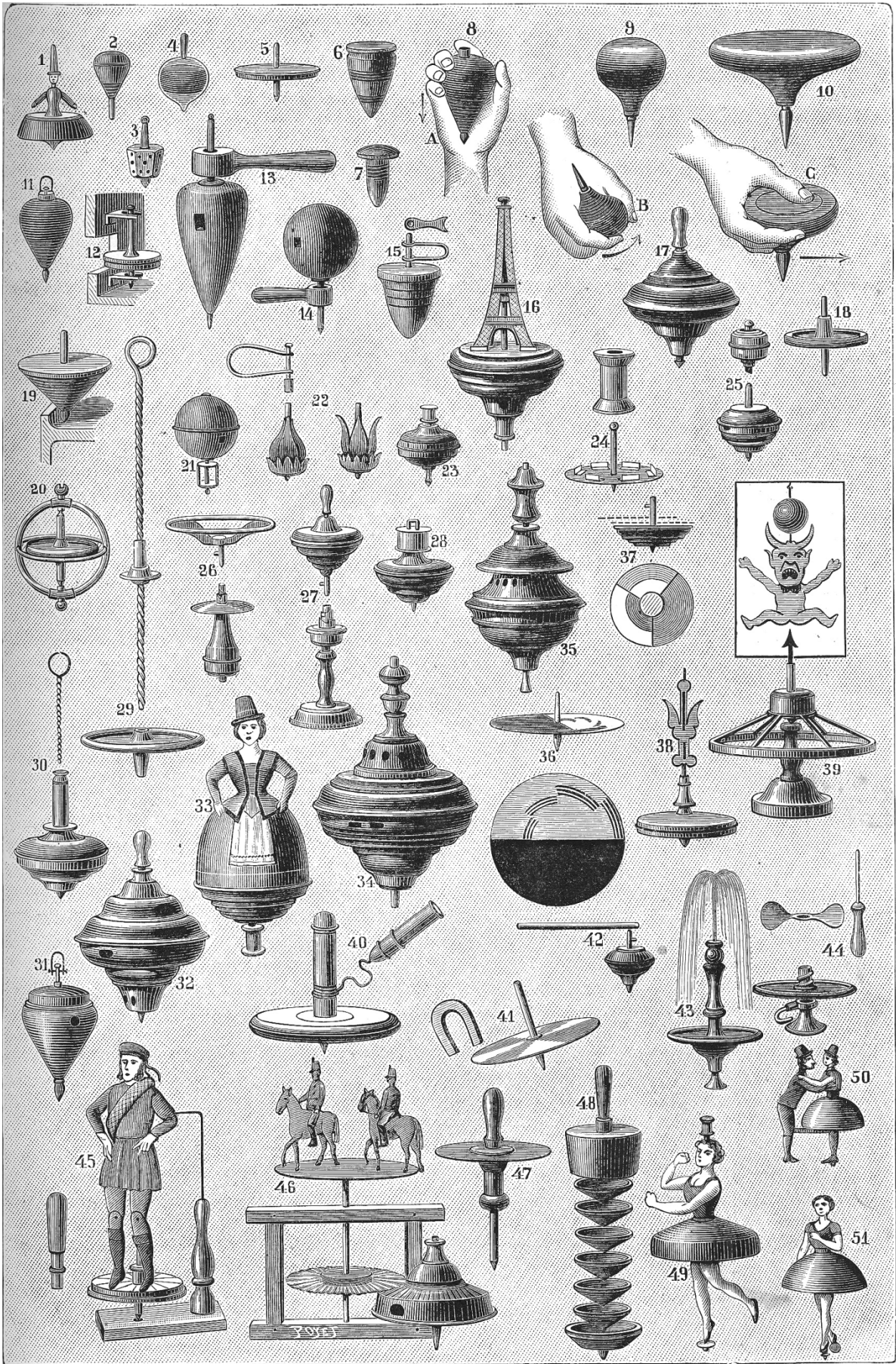
Maar om nog eens aan te tonen dat er niets nieuw onder de zon is...

Overigens zullen de populieren niet lang daarna wel verdwenen zijn. We bevinden ons hier in een gebied dat door Leopold II grondig zou overhoop gehaald worden, van de (latere) Sobieskilaan over de Koloniale Tuin, de Koninklijke Boomgaard en de Serres van Stuivenberg tot aan de kazernes van de Sint-Annadreef.

We hebben uiteraard geen foto van de bomen uit 1878. Maar als curiosum brengen we er een uit 1942 waarop Jan Verbesselt poseert gezeten in de uitgeholde stam van wat de dikste boom van Neder-Over-Heembeek zou geweest zijn...

Jan Verbesselt in de uitgeholde stam van wat de dikste boom van Neder-Over-Heembeek zou geweest zijn (foto uit 1942).

DRAAITOLLEN TE BRUSSEL IN 1896

J. J. in “La Nature”

(onze vertaling)

“LA NATURE”, journal hebdomadaire illustré, te Parijs uitgegeven door Gaston Tissandier, is een merkwaardig geval. Zoals de ondertitel “Revue des Sciences et de leurs applications aux Arts et à l’Industrie” aangeeft besteedde het veel aandacht aan allerhande uitvindingen, maar ook aan natuurkundige fenomenen, merkwaardigheden uit fauna en flora, bezienswaardigheden in verre landen, ontdekkingsreizen, enz. In 1896 beleefde het reeds zijn 24e jaargang. Toen waren het vooral de opkomende fietsen, de eerste auto’s, de spoorwegen, het prille begin van de luchtvaart, die in de belangstelling stonden. We vonden, toch wel een beetje een buitenbeentje, een artikel door een niet nader geïdentificeerde ingenieur J. J., die “wetenschappelijk” zijn verzameling draaitollen beschreef. Uit het onderschrift bij de plaat waarop die staan afgebeeld valt echter op te maken dat hij van Brussel was. Ook al kan hij sommige exemplaren op reizen hebben verzameld, toch geven ze een beeld van dat soort kinderspeelgoed dat hier op het einde van de 19^e eeuw gangbaar was. Wij proberen het artikel te vertalen maar zullen voor meer duidelijkheid hier en daar ook de gebruikte Franse termen aanhalen.

Wim van der Elst

Ik heb de gewoonte van mijn reizen enkele kleine speelgoedjes mee te brengen: opgeborgen in een lade maken ze mijn kleine neefjes gelukkig bij elk van hun bezoeken. Toen ik op een dag wat orde wilde scheppen in die schatkist trof ik er een aantal en een verscheidenheid van draaitollen aan die me verbaasde; ik legde ze apart. Ik vatte het idee op ze in detail te onderzoeken, ze te vergelijken, en ik werd getroffen, niet minder door de vindingrijkheid van de fabrikanten om nieuwe elementen toe te voegen aan een zo oud speeltuig dat zo eenvoudig is in zijn primitieve vorm, als door het wetenschappelijk belang van sommige van de gerealiseerde combinaties.

Ik probeerde die kern van een verzameling beetje bij beetje te vervolledigen, en bevind me nu in het bezit van 51 exemplaren die allemaal verschillend zijn en karakteristiek. Ik heb alle eenvoudige varianten van materiaal, afmetingen, zelfs van vorm, weggelaten tenzij er een speciale bijzonderheid mee gemoeid was. Ik heb me gehouden aan de strikte definitie van een draaitol: een omwentelingslichaam dat in evenwicht wordt gehouden op zijn verticale as door de draaiende beweging die eraan gegeven wordt. Ik heb zo verschillende zeer eigenaardige speeltuigen moeten uitsluiten, zoals de “*Turbine à air*”, de “*Boîte magique*”, en anderen waar het draaiend lichaam geen echte tol is maar een vliegwiel waarvan de as bevestigd is aan steunders.

Ik heb mijn draaitollen onderverdeeld in twee grote klassen:

- 1) Deze die draaien, ik zou zeggen alleen maar om te draaien, waarbij men enkel de omwentelende beweging en het kortstondig evenwicht dat er uit voortkomt op het oog heeft. Ik deel ze in in verschillende categorieën naargelang de manier waarop hun de draaiende beweging wordt gegeven.
- 2) Deze waarbij de draaiende beweging gebruikt wordt om een ander effect te bekomen, optisch, akoestisch, mechanisch, enz.

1ste Klasse - eenvoudige draaitollen.

1° Draaitollen in beweging gebracht met de hand.

Deze categorie bevat alle draaitolletjes (“*totons*”). Ik heb vooreerst de gewone die aan het draaien gebracht wordt met het bovendee van de as; die van figuur 1 wil blijkbaar een draaiende derwisch met hangende armen voorstellen; die van figuur 2 verschilt van de vorige doordat de vingers de onderste punt vastnemen; de tollens “*domino*” of met cijfers (figuur 3) kunnen dienen voor verschillende spelen; de middelpuntvliedende (“*centrifuge*”) tol (figuur 4) en de werveltol (“*cyclone*”) (figuur 5).

2° Draaitollen met de zweep.

Ik ken maar twee types: de klassieke “*sabot*” (figuur 6) waarvan de conische vorm tot de oudst bekende behoort en die beantwoordt aan de etymologische betekenis van “*toupie*”, en de paddenstoel (figuur 7).

3° Geworpen draaitollen.

Dat is de tol van de collegeleerlingen: de tol met kort punt (figuur 8), die met lang punt (figuur 9) en de platte tol (figuur 10). Figuur 11 is een variant van figuur 8: de koord blijft vast zitten aan de tol die niettemin kan ronddraaien, in plaats van los te komen. Deze varianten verschillen niet alleen in vorm; ze worden ook anders geworpen. De tol met korte punt wordt in de hand gehouden met de punt naar beneden, de wijsvinger op de knop boven, en wordt geworpen door de arm van omhoog naar omlaag te strekken (figuur 8 A). De tol met lange punt wordt omgekeerd gehouden, met de punt naar boven; om te werpen beschrijft de arm een halve cirkel, van achter naar voren, zoals de hamer van een smid (figuur B). De platte tol wordt vastgehouden met de arm naar beneden en gelanceerd door een horizontale beweging, zoals men een steentje over het water doet scheren, door de koord naar zich toe te trekken (figuur C). De twee laatste soorten zijn meen ik voornamelijk in gebruik in het Noorden.

4° Tollen met getrokken koord.

Bij deze categorie wordt de draaiende beweging veroorzaakt door de koord snel met een hand naar zich te trekken terwijl de tol op de plaats wordt gehouden. De “Hollandse” tol (figuur 12) wordt vastgezet tussen twee vaste steunpunten. De “Duitse” tol wordt vastgehouden door een handvat met een gat erin waarin ofwel het bovenste deel van de verlengde as geschoven wordt (figuur 13), ofwel de punt zelf van de tol (figuur 14), en waaruit hij vrijkomt wanneer hij door de koord in beweging is gebracht. Deze draaitollen zijn meestal in hout en hol; ze worden vaak bromtollen (*“toupies ronflantes”*) genoemd. Een tol met gelijkaardig systeem (figuur 15) is in metaal met een afneembaar deksel, en wordt verkocht als snoepjestrommel; de as wordt vastgehouden door een handvat in de vorm van een verlengde C voorzien van twee gaten.

Bij andere systemen is het bevestigingspunt de tol zelf: ofwel zijn de tol waarrond de koord is gewikkeld en de as één en steekt de verlenging van de as in een soort huls of steel waarin hij vrij kan draaien, en die met de hand wordt vastgehouden terwijl de koord wordt ontrold. Ofwel draait de tol vrij op de as: het uiteinde hiervan wordt vastgehouden bij het lanceren en wanneer men de tol loslaat beschrijft de as draaiende cirkels. De tol “Eiffeltoren” (figuur 16), bijna een historische herinnering, behoort tot het eerste type; de tol van twee cent uit de bazars (figuur 17) en vele gelijkaardige hebben een vrije as; tot dat tweede type behoort ook de “akrobaat”-tol (figuur 18) maar de as, tegengehouden in zijn cirkelbeweging door een inkeping, beschrijft hier een rechtlijnig traject op de koord of het lemmet van de sabel waarop hij gedragen wordt. Bij de tol “*Protée*” of “*à combinaisons*” (figuur 19) wordt de glazen kegel vastgehouden wanneer men de koord trekt door een beweegbare as die er los van komt. Bij de “gyroscoop” (figuur 20) tenslotte wordt de beweging meegegeven aan het binnenste vliegwiel terwijl men met de hand de buitenste ring vasthoudt.

5° Draaitollen met verschillende systemen.

De tol met heen-en-weer beweging van een koordje (figuur 21) is heel ingenieus: en houdt met de hand de kleine basis vast waarin de as vrij draait, en met de andere het koordje waarvan het uiteinde aan de as vastzit, en men brengt de tol aan het draaien met alternerende bewegingen, als ze goed gelanceerd is laat men alles los en wordt het koordje opgerold in de kleine kamer en draait de tol vrij. De tol “Flora” (figuur 22) wordt ook op een speciale manier in gang gebracht: ze staat op een plaatje met vijs en wordt in beweging gebracht met het bovendeel van de as die draait in een hulpstuk in C-vorm dat vastgehouden wordt met de hand; als de koord is ontrold wordt de tol losgeschroefd en blijft draaien; de blaadjes van de fantasiebloem die ze voorstelt gaan open door de middelpuntvliedende kracht, de bloem ontvouwt zich en sluit zich geleidelijk terug door de werking van kleine veertjes wanneer de beweging vertraagt.

Ik heb twee luchttollen de ene “*Eolienne*” (figuur 23), de andere figuur 24. De tol met springveer (“*ressort*”) (figuur 25) verdient een vermelding omdat de werking zo simpel is, ze is te bekend opdat het de moeite zou zijn ze te beschrijven; een variëteit (figuur 26) heeft de springveer onderaan, aan het onderste gedeelte van de as die tot steunpunt van de tol dient; die is niet meer dan een kroon met vier vleugeltjes; wanneer men de ressort loslaat verheft de tol zich een beetje in de lucht, daalt terug neer en zet de draaiende beweging voort. In een andere variëteit (figuur 27) is de springveer ook onderaan maar maakt deel uit van een steun waarop de tol blijft draaien. Ik heb nog een tol met vastzittende spring-

veer (figuur 28) die zeer goed uitgebalanceerd is en lang blijft draaien. Het schroefblad wordt ook toegepast bij de werking van tollen: de tol “*Archimedes*” is een simpele schijf met een punt onderaan die door een geleidstuk gedwongen wordt de schroefdraad af te dalen, om er dan al draaiend van los te komen. Bij de tol “*Alternative*” is de beweging omgekeerd, het is de schroefdraad die vertikaal bewogen wordt (figuur 30); de tol, met de hand vastgehouden in een vrijlopende huls rond de as, wordt zo in beweging gebracht. Het zaagblad (“*crémaillère*”) wordt ook gebruikt om een vliegwiel aan te drijven dat verschillende speeltuigen in beweging brengt, maar ik ken er geen toepassing van voor tollen.

2de Klasse - Samengestelde draaitollen.

Velen hiervan zijn reeds beschreven in *La Nature*; ik beperk me ertoe ze op te sommen. Ik voeg er wat uitleg bij over deze die misschien onbekend zijn voor de lezers.

1° Draaitollen met akoestische effecten.

Bij de tollen die ik ingedeeld heb in de eerste klasse brengen al deze die hol zijn min of meer geluid voort: ze fluiten, zingen of ronken door de werking van de lucht in de gaten waarvan ze voorzien zijn. Andere draaitollen zijn speciaal gemaakt om meer harmonische klanken voort te brengen. Ze hebben dikwijls een simpel stel metalen tongetjes (*anches*) die één enkele toon geven. In de houten te werpen tol (figuur 31) - een variante van nr. 2 - bevindt het stel tongetjes zich in het bovenste deel en veroorzaakt het draaien een luchtstroom via oordeelkundig aangebrachte gaten; hetzelfde bij het model (figuur 32) dat goedkoop in de grootwarenhuizen te vinden is; het stel tongetjes bevindt zich hier vanbinnen. In het model figuur 33 is de as onafhankelijk van het lichaam van de tol: er zit een vliegwiel aan voorzien van vleugeltjes dat draait in het klokvormig gedeelte; de klank is door deze opstelling aanzienlijk versterkt; bij het exemplaar dat ik bevaard heb beeldt de uiterlijke vorm een bevallige Tiroolse uit. Bij de “harmonische” of “zingende” tol (figuur 34) veranderen de tonen. Bij het model 35 is het systeem anders: de as eindigt op een soort poot die hem vast zet; de tol maakt een draaiende beweging rond de vaste as; die draagt een uitsteeksel dat tegen een stel tongetjes wrijft dat aan de tol bevestigd is en dat geeft een kleine melodie zoals bij de muzikale ratels die onder de naam “*rivolte-las*” verkocht worden.

2° Draaitollen met optische effecten.

Ik vermeld in de eerste plaats de “spectrum-tol” (figuur 36) die als reclame wordt gebruikt voor de Engelse zeep Pears soap. Het is een eenvoudige kartonnen schijf die in zwart op wit de lijnen draagt die voorkomen op het schetsje; wanneer ze onder goed licht in beweging wordt gebracht nemen de concentrische cirkels de kleuren van het spectrum aan, in veranderende volgorde naargelang de wijzerzin van de rotatie. Ik ga niet in op de wetenschappelijke bespreking van dit experiment; men zou gans de theorie van de trillingen van het netvlies onder invloed van kleuren moeten hernemen.

De tol “kameleon” (figuur 37) is een der eerste geweest om de effecten van de gekleurde Helmholtz-schijven te vulgariseren. Het is een tol met veer. Meerdere

soorten tollen, ongeveer hetzelfde onder verschillende benamingen, afgezien van de gekleurde ringen, geven nieuwe effecten, steeds als gevolg van het voortduren van gewaarwordingen van het netvlies, door middel van uitgesneden kartonnetjes vastgemaakt aan naalden, door omgeplooid metalen plaatjes die men aan de as bevestigt, enz. Zo de “verblindende” (“*éblouissante*”) draaitol (figuur 38). Anderen bereiken eveneens optische illusies door middel van kartonnetjes met verschillende zijden. De “wonderlijke” (“*ravissante*”) tol (figuur 39) leent zich tot die verschillende experimenten; ze draagt een nogal zware kroon die het zwaartepunt van het geheel verlaagt; de punt draait op een steun en daardoor houden de draaiende beweging en het evenwicht lang aan.

3° Tollen met magnetische effecten.

De “inductie”-tol (figuur 40) is beschreven in *La Nature* van 14 januari 1888, evenals de “magneto-elektrische” tol (figuur 41). De tol “sultan” (figuur 42) is een kleine tol met een zeer lichte veer; eens ze gelanceerd is brengt men een gemagnetiseerde stang met afgerond uiteinde bij de as, waaraan ze zich vastkleeft en blijft doordraaien als ze van de grond wordt geheven.

4° Tollen met dynamische effecten.

De “hydraulische” tol met waterstraal (figuur 43). De tol met opstijgende schroefblaadjes (figuur 44). De tol met ledepop (“*pantin*”) (figuur 45) bestaat uit een schijf die in beweging wordt gebracht op een steun met een handvat of draaiende huls en een getrokken koordje; erboven is een in karton samengestelde ledepop opgehangen aan een galg; de uitstekende ribbels van de schijf stoten tegen de voeten van de kleine Schot en doen hem een nationale “gigue” dansen. De “paardenmolen”-tol (figuur 46) is er ook bij. Een klein tafeltje draagt de molen op wiens as een schijf is bevestigd voorzien van borstelharen. Wanneer de tol in evenwicht draait brengt men ze bij de molen, de cirkelvormige borstel wrijft tegen het gestreepte kegelvormig gedeelte van de tol en de paardenmolen zet zich in beweging op de muziek van de tol die voorzien is van een stel tongetjes.

5° Diverse tollen.

De “gyrograaf” (figuur 47) bestaat uit een nogal zware metalen schijf op een tamelijk lange punt gemaakt van een geslepen potlood; de tol wordt op een blad papier gelanceerd en doordat ze moeilijk het verticaal evenwicht bewaart tekent de punt van het potlood spiralen op het papier die men kan doen variëren door de beweging van de tol te beïnvloeden.

De valschermtol (“*parachute*” of “*gigogne*”) (figuur 48) bevat een serie kleine kegelvormige tolletjes die in mekaar passen; wanneer men de gelanceerde moedertol opheft worden de kleine gekleurde kegeltjes uitgestrooid en draaien er rond. Tenslotte heeft men de verschillende dansende tollentjes. Het “walsend paartje” (figuur 50), het danseresje (figuur 49). De “walsende danseres” (figuur 51) is zeer bevallig en geeft een mooi effect: de beweging wordt teweeg gebracht met een koord die één enkele maal rond een eindstuk van de voet is aangebracht en wordt overgedragen op een vliegwieltje binnenin; het lichaam van de danseres wordt mee aan het draaien gebracht en iedere keer dat het kleine wieltje dat onder de tweede voet zit de grond raakt ontstaat er een verplaatsing van de as en een soort van walsbeweging.

J. J., Ingenieur.

OVER EEN VOORLOPER VAN DE HAVENLAAN DIE ER NIET GEKOMEN IS...

Wim van der Elst.

Wij hebben in Laca Tijdingen jaargang 23 nr. 2 van april 2012 geprobeerd de voorgeschiedenis van de Havenlaan te schetsen, gebaseerd op het Bulletin Communal van de Stad Brussel. De inhoudstafels daarvan zijn weinig overzichtelijk, en zo hebben we een toch wel interessante discussie uit 1874 over het hoofd gezien. We vermeldden weliswaar het stratenplan ontworpen door de Compagnie Immobilière de l'Allemagne du Sud die in 1873 een conventie met de gemeente Laken had gesloten. Maar ook de Stad Brussel kreeg ermee te maken. Op de gemeenteraadszitting van 23 februari 1874 werd een rapport neergelegd door schepenen Lemaieur namens het College en de sectie openbare werken over de aanleg van een steenweg naast het kanaal.

Het was die Compagnie Immobilière de l'Allemagne du Sud die voorstellen had gedaan, om de terreinen die ze daar bezat te valoriseren. Haar bedoeling was een kasseibaan aan te leggen van 5 meter breed en 860 meter lang. De rooilijn voor gebouwen werd door de wegeninspecteur van de voorgemeenten vastgelegd parallel met het kanaal, op ongeveer 22 meter van de berm van de oever, en de breedte van het voetpad langs de rooilijn op 4 meter. Daarmee zou die rooilijn op 7 meter komen van de bomenrij door de Stad aangeplant langs het kanaal.

Eerst had de Compagnie de verplaatsing of verwijdering van die bomen gevraagd, het ophogen tot het niveau 16,80 m van de geplande straat, en het aanleggen van een of twee treinsporen op het jaagpad met aansluiting naar het Pannenhuisstation en naar de fabrieken die zich daar zouden komen vestigen. Er zouden tevens rioleeringen en bestrating aangelegd worden en de maatschappij zou voor het onderhoud daarvan instaan.

De sectie openbare werken heeft verschillende zittingen gewijd aan de zaak en besluit tot een gunstig advies mits een aantal voorwaarden:

- 1) het jaagpad moet 7 meter breed blijven;
- 2) de twee treinsporen beslaan een breedte van 5 meter;
- 3) de voetpaden hebben 4 meter breedte;
- 4) er moet een bestrating komen van 6 meter, vanaf de borduur van het voetpad tot het midden van de wegbedding;
- 5) de riolen van de maatschappij moeten het regenwater opvangen;
- 6) er zullen een 140 bomen weggenomen worden, mits betaling van een jaarlijkse vergoeding;
- 7) de concessie voor de treinsporen is gratis gedurende 10 jaar en in principe herroepbaar.

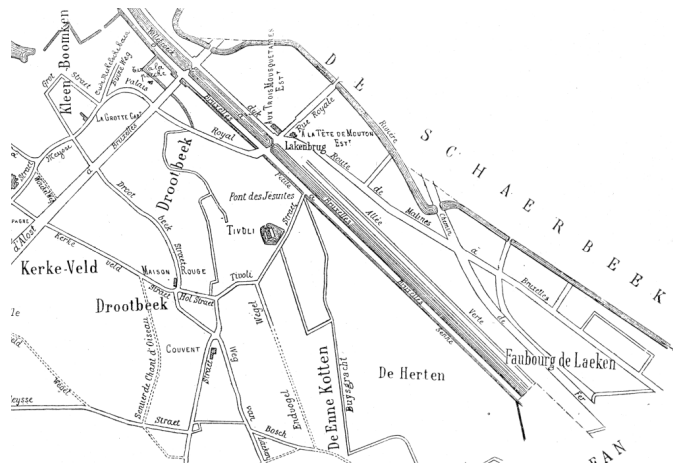
Dit laatste punt van de sectie werd door het College niet weerhouden, ze vonden dat gratis niet kan maar dat de toelating ook maar herroepen kan worden mits een voorbericht van een jaar als het belang van de Stad het vereist.

Om de vraag goed te begrijpen moet men de voorgeschiedenis kennen.

De Stad Brussel had voor 1859 vaak af te rekenen met overstromingen.

Daarom werd de Kleine Zenne omgeleid.

Op het plan Cammaert van rond 1850 ziet men nog de kleine Zenne vlak naast het jaagpad lopen. Er liepen maar een paar veldwegels door de weiden van de Hertten, de terreinen van Tour et Taxis, tot aan Tivoli.

Plan Cammaert van rond 1850.

De werken werden gefinancierd met een gemeenschappelijk fonds gevormd door de Stad Brussel en de andere betrokken gemeenten. Toen men de eigendom van de prins van Tour et Taxis moest doorkruisen eiste diens eerst de enorme som van 80.000 fr. Op 30 mei 1859 kwam een akkoord tot stand waarbij de prins een aantal percelen gelegen in de gemeente Laken afstond, op voorwaarde dat de Provinciale overheid na de voltooiing van de werken het deel van de oude bedding van de Kleine Zenne dat tussen zijn weiden en het kanaal lag aan de prins zou overmaken.

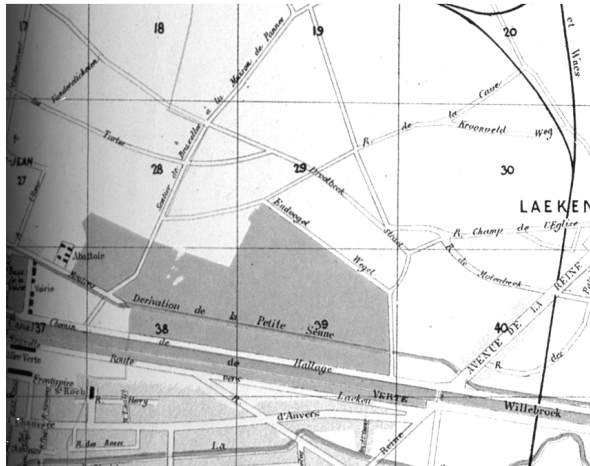
De Stad Brussel heeft daar toen niet tegen geprotesteerd, de uitvoering van de werken was in het belang van een groot deel van de bevolking.

De eigendoms kwestie van de bedding van de Kleine Zenne was ook niet formeel geregeld. Er bleven twijfels over bestaan en daarom gaf de gemeenteraad op 7 december 1861 toelating aan de prins van Tour et Taxis om enkele percelen van de dichtgegooide oude bedding van de Kleine Zenne in te nemen.

Latere studies hebben uitgewezen dat het eigendomsrecht op de bedding steeds aan de Stad gebleven is, en dat werd ook door de overheid erkend. Maar moest men terugkomen op een handeling door de Provincie, met miskenning van onze rechten maar in het belang van een groot deel van onze bevolking? Het toenmalige Stadsbestuur heeft geoordeeld van niet. Overigens is de eigendoms kwestie zonder belang geworden, vermits de afgestane terreinen in zekere zin terugkeren naar de Stad als openbare weg, aangezien ze moeten dienen om het jaagpad naast het kanaal te verbeteren.

Op het plan Dosseray van 1869 ziet men hoe de "dérivation de la Petite Senne" verder van de vaart is komen te liggen. De gronden van Tour et Taxis zijn er groen ingekleurd als natuurgebied. Er lopen nog steeds maar enkele veldwegels door. Misschien zette het verslag iets teveel de positieve kanten in de verf.

Op de volgende vergadering van de gemeenteraad, 2 maart 1874, kwam het tot een zeer lang debat. Walravens beet de spits af. Hij juicht de voorgenomen werken toe die de verbindingen tussen Brussel en Laken zullen vergemakkelijken en een achtergestelde wijk volledig transformeren. Hij heeft altijd gevraagd dat er een bestrating zou komen, maar de breedte van de kade beperken tot 22 m is onvoldoende. Het zou in de toekomst de verbreding van het kanaal onmogelijk maken, daar zullen meerdere meters voor nodig zijn en dan zou men de kade nog moeten verkleinen terwijl het verkeer zal toenemen.

Plan Dosseray van 1869.

Men moet ook een deel van de dijk voorzien voor de opslag, het laden en lossen van goederen, en voor het trekken van de boten. Men wil er een dubbel treinspoor voor goederen aanleggen, maar er moet ook een dubbel tramspoor voor reizigers komen, en eventueel een verbinding voor het transport van huisvuil naar het stort van Evere zoals in 1860 al voorzien was. En dat alles op 22 m.

Als men aanneemt: 7 m voor het jaagpad en de opslag van goederen; 5 m voor het dubbel treinspoor; 4 m voor de voetpaden, dan blijft er maar 6 m voor de trams en het verkeer van wagens en vrachtwagens, juist genoeg om er twee mekaar te laten kruisen. En die 7 m voor het jaagpad en de goederenopslag zijn natuurlijk onvoldoende.

De gemeenteraad van Antwerpen heeft op 15 oktober laatstleden beslist op de kaaien hangars te bouwen van 18 ½ en 22 ½ m diep. De kade zou minstens 30 m breed moeten zijn, in Antwerpen vraagt men voor de nieuwe kaaien zelfs 60 m. Kijken we eens naar de kaaien in de binnenstad. De Brandhoutkaai is 15 m breed, zonder dat er treinsporen zijn. De Handelskaai is 28 m breed en er is een dubbel spoor, een enkel tramspoor en een ruimte van 5,50 m voor de opslag van goederen. Toen lang geleden de breedte op 28 m werd beslist was er nog geen sprake van trein of tram. Het stadsbestuur is toen vooruitziend geweest.

De vraag van de Compagnie kan slechts ingewilligd worden als die gratis de terreinen afstaat om de nodige verbreding uit te voeren. Dat is geen opoffering: de diepte van de terreinen tussen de Kleine Zenne en de kanaaldijk is gemiddeld 75 m. Als men daar 10 m afneemt zoals ik voorstel blijft er nog 65 m. Dat is aanzienlijk en zelfs overdreven, want men neemt aan dat het deel van een bouwgrond van meer dan 30 m diep een minwaarde van ongeveer een derde heeft, en boven de 60 m zelfs bijna niets meer waard is als bouwgrond.

Wanneer particulieren immobiliën-speculaties deden heeft men hen steeds verplicht de nodige gronden voor de aanleg van de wegenis gratis af te staan.

Zie de gemeente Laken die de afstand van alle nodige terreinen voor de aanleg van nieuwe wegen geëist heeft. De afstand van 8 of 10 m zal een meerwaarde geven aan de resterende gronden. Terreinen die uitgeven op een kade van 30 of 40 m zijn meer waard dan bij een kleinere. Hij eist bijgevolg dat de breedte van de kade op minimum 30 m wordt gebracht door de gratis afstand van 8 m; dat een bestrating van 6 m zal aangelegd worden op kosten van de Compagnie, niet enkel langs de 860 m maar tot aan de Lakenbrug; dat de Stad vrij is de bestaande bestrating op de dijk te behouden, wijzigen of weg te nemen.

Het rapport zegt tenslotte ook niet wie zal instaan voor de verlichting, voor de betaling van de politie. Als de beplanting moet verdwijnen zou de Stad kunnen afzien van een vergoeding mits de verbreding van de kade. De Stad zou dan ook het onderhoud van de wegenis op zich kunnen nemen, wat volgens het rapport ten laste van de Compagnie valt maar waar we geen garantie voor hebben.

Tot wie gaat de Stad zich wenden als de Compagnie haar speculatieve operaties beëindigd heeft en in liquidatie gaat?

Maar Walravens verzet zich ook en vooral tegen de interpretatie in het verslag alsof in 1859 de oude bedding van de Kleine Zenne zou afgestaan zijn aan de prins van Tour et Taxis. Dat is nooit voor de gemeenteraad gekomen, het is voor het eerst dat er sprake van is! Het verslag van de sectie financiën op de gemeenteraad van 7 december 1861 heeft het slechts over enkele overdrachten om de nieuwe rooilijn recht te trekken, en die slechts een zwakke compensatie zijn voor wat door de prins afgestaan is voor de omleiding van de Kleine Zenne.

Bijgevolg is de oude bedding nog steeds eigendom van de Stad, en het is juist daar dat de Compagnie zonder toelating bezig is riolen aan te leggen.

En het gaat hier niet om een kleinigheid maar om een lengte over 860 m.

Godefroy zou ook wensen dat de breedte van de kade van 22 op 30 m wordt gebracht en stelt voor tijdelijk de kaderechten aan de Compagnie te laten, maar volgens schepen Lemaieur heeft die niet de intentie kades aan te leggen.

Allard vindt de breedte van de kade erg belangrijk voor de toekomst, het is mogelijk dat het kanaal een dag tot binnendok omgevormd wordt. Het zou toch te betreuren zijn als we later om het kanaal te verbreden of te verbeteren we dat niet zouden kunnen zonder de huizen te onteigenen die men nu vraagt te mogen bouwen. Maar er is nog een argument: wij hebben een eigendomsrecht op het jaagpad en de Compagnie kan geen enkel van de voorgenomen werken uitvoeren als we geen recht verlenen op uitgang en "zicht" (een begrip uit het zakenrecht) op onze privé eigendom.

Burgemeester Anspach zegt dat men zich vergist over dat eigendomsrecht en schetst nog eens het verloop. Vermits meerdere gemeenten betrokken waren bij de verbetering van de Kleine Zenne werd er een fonds gevormd waarvan het beheer aan de Provincie werd opgedragen. Toen beslist werd de nieuwe bedding midden door de terreinen van de prins van Tour et Taxis te trekken moest die daarvoor vergoed worden. Eerst vroeg men 80.000 fr., wat enorm leek. Daarop stelde de Provincie voor de afstand van de oude bedding en de doorgang op onze eigendom, het jaagpad, alsof dat een openbare weg was. Daardoor is de vergoeding teruggebracht tot 14.000 fr. Dat is vastgelegd in een contract van 30 mei 1859 tussen de prins en de Provincie, die daarmee iets onwettig deed want ze beschikte over onze eigendom. Dat hebben we ook voorgehouden. Maar nadien is de akte geratificeerd door het vorige Stadsbestuur onder burgemeester Fontainas.

Men oordeelde dat het in het belang van de Stad was. Een verslag van de sectie financiën van 7 december 1861 stelde voor dat de prins 2.580 fr. zou betalen, dat werd goedgekeurd door de gemeenteraad en het bedrag werd betaald. Daardoor is de prins sedert 12 jaar eigenaar van de oude bedding, en van een gebruiksrecht op het jaagpad alsof het een openbare weg betreft.

Hij heeft die rechten overgedragen aan de Compagnie¹, en die is nu bereid ons 4 m van het terrein af te staan voor de voetpaden, die ze in rechte had kunnen behouden. Ze voert riolerings- en bestratingswerken uit die we al lang wensen. We hebben er dus baat bij op het voorstel in te gaan. Als men de breedte op 30 m wil brengen kunnen we alleen maar een strook van 8 m op 800 m lengte onteigenen.

¹ De weiden te Laken, het enige restant van de bezittingen van de familie Thurn und Taxis in België, werden door de minderjarige vorst Maximilian Maria op 21 augustus 1872 verkocht voor 1.400.000 fr. aan H.G. Hautermann (familiearchief Regensburg).

Walravens spreekt van het aanleggen van kaden in front van de terreinen als we het kanaal zouden verbreden. Vooreerst geloof ik niet dat de Compagnie kaden wil aanleggen (Walravens zegt dat de spoorlijn de overslag van goederen tot doel heeft). En waarom zouden we het kanaal langs die kant verbreden? We zouden het dan eerder moeten doen langs de kant van de Groendreef in plaats van het grondgebied van Laken en Molenbeek te valoriseren.

Ik zie geen reden om een uitgave voor de aankoop van 7.000 m² te dragen. Wat het onderhoud van de wegenis betreft, dat wordt gedragen door de maatschappij. En moest ze na een aantal jaren verdwijnen, dan hebben we er die tijd toch van genomen. Verlichting en politie zijn voor de gemeente, in dit geval Molenbeek en Laken. We kunnen beter aannemen wat men ons voorstelt dan niets te bekomen.

Allard legt zich niet neer bij het antwoord van de burgemeester, en vraagt dat de akten van 30 mei 1859 en 7 december 1861 zouden onderzocht worden door de sectie contentieux. Volgens hem heeft de prins enkel een recht van doorgang op het jaagpad maar niet om er gebouwen op te trekken. Dat het een openbare weg zou geworden zijn kan niet, de Stad kan er geen maken in een andere gemeente. Ze is slechts opgetreden als eigenaar, niet als overheid. Uiteindelijk wordt beslist de kwestie door te verwijzen naar de secties contentieux en financiën.

Op de zitting van 26 mei 1874 brengt burgemeester Anspach verslag uit namens de commissie financiën. Hij toont zich heel wat minder zeker van zijn stuk... Het voorstel komt neer op het transformeren van de kanaaldijk vanaf de “ferme des boues” tot aan de Lakenbrug in een openbare weg met riolen, bestrating, treinsporen. Die dijk wordt 22 m breed. Dat is breed genoeg zolang hij enkel gebruikt wordt als jaagpad en soms voor de opslag van stenen. Maar men moet de verbreding van het kanaal en de aanleg van kaaien voorzien. Dan zou de breedte op 30 m moeten gebracht worden. Dat is in het belang van de Stad maar ook van de aanvragers die op de kanaaloever gebouwen en magazijnen willen oprichten, met verbinding naar de ringspoorweg nabij Pannenhuis.

De terreinen waarover de Compagnie beschikt hebben een front aan het kanaal van 860 m en een diepte tot aan de Kleine Zenne van ongeveer 74 m. De afstand van 8 m zou dus geen groot nadeel voor de Compagnie zijn, temeer daar er een meerwaarde voor de rest zou door ontstaan. De sectie is van oordeel dat de gevraagde toelating moet afhankelijk gemaakt worden van de afstand door de Compagnie van de gronden om de dijk op 30 in plaats van 22 m te brengen.

Ze oordeelt ook dat het College moet onderhandelen met de gemeenten Laken en Molenbeek om de breedte van 30 m te doen opleggen van aan de Lakenbrug tot het grondgebied van Brussel. Op die voorwaarde kan de Stad instemmen met de omvorming van haar privé eigendom in openbare weg, en zo tegemoet komen aan de wens van Laken om meer verbindingen tussen haar bevolking en die van de Stad tot stand te brengen.

Maar de Stad mag geen andere toegevingen doen. Voor de aanleg van een treinspoor wordt voorbehoud gemaakt. De sectie financiën deelt niet de visie van de sectie openbare werken die een gratis concessie voor 10 jaar wou verlenen. De raad zou de toelating geven om:

- 1) riolen aan te leggen;
- 2) een bestrating te maken, alles op kosten van de Compagnie, op het deel van de dijk naast haar eigendom, op voorwaarde dat de breedte van de dijk op 30 m wordt gebracht door de afstand van 8 m van haar terrein. Als dat aanvaard wordt ziet de Stad af van een borgstelling voor het onderhoud van riolen en bestrating.

Bischoffsheim wil het verslag wel goedkeuren maar daarom nog niet alle conclusies aannemen die men eruit zou kunnen afleiden. Met name of er alleen een recht van toegang bestaat of een recht om gebruik te maken van een openbare weg.

Blijkbaar verschilt de sectie contentieux hierover van mening. Tielemans zou een afwijkend rapport opgesteld hebben, maar de sectie wil dat voorlopig niet meedelen...² Volgens Schmidt gaat het in tegen de visie van het College inzake het recht te bouwen aan de straat. Gelet op de twijfel wordt de zaak nog maar eens verdaagd. In het begin van de raadszitting van 1 juni 1874 wordt een schrijven van 30 mei door Hautermans, voorzitter van het directiecomité van de Compagnie, voorgelezen, dat ten gevolge van een onderhoud dat hij met de burgemeester heeft gehad bevestigt:

- 1) dat ze geenszins het nut aanvaarden om de voorkant van hun terreinen aan de vaart met 8 m achteruit te brengen;
- 2) dat als het nut daarvan in het belang van de Stad wordt erkend, de afstand van 7.000 m die dat zou meebrengen slechts kan mits betaling van een prijs vast te stellen door experts;
- 3) dat als men slechts de vrijgevigheid van de bestrating wil aanvaarden maar niet het leggen van treinsporen van het kanaal naar het station van Pantensweg, ze de sporen zullen leggen langs de Kleine Zenne en de industriëlen aldus zouden verbonden worden via hun ateliers en binnenplaatsen in plaats van over de oever.

Ze dringen aan op een spoedige oplossing voor een zaak waarin een kapitaal van 2 miljoen sedert twee jaar is geblokkeerd³. De bespreking wordt verder in de zitting van 1 juni 1874 hernomen. Walravens handhaaft zijn bezwaren en voelt zich gesterkt nu de commissie contentieux erkend heeft dat in 1861 de Stad enkel enige grondstukken afgestaan heeft om de toenmalige eigenaar, de prins van Tour et Taxis, toe te laten te rooilijn te volgen. De sectie financiën van haar kant heeft begrepen dat de kaai verbreed moet worden tot minstens 30 m. De Compagnie wil geen toegeving doen, welnu dan moeten we de aanvraag afwijzen.

In de brief die voorgelezen werd schuilt een contradictie: ze ziet af van de aanleg van een treinspoor op de dijk maar wil er een aanleggen op haar terrein naast de Zenne. Dan moet ze daar een deel van haar eigendom opofferen.

Dat ze die afstand doet aan de voorkant in plaats van aan de achterkant en we zouden akkoord gaan. Allard vindt dat de kwestie versimpeld is door het schrijven. De Compagnie gaat ervan uit dat ze geen gunst vraagt aan de Stad maar integendeel een geschenk geeft, en dreigt ermee dat terug te nemen als ze geen voldoening krijgt. Zijn we bereid af te staan als openbare weg wat nu privé domein van de Stad is? We moeten rekening houden met de toekomst en het staat vast dat vroeg of laat de beide kanaaloevers kaaien zullen worden; het zou onzorgvuldig zijn ons eigendomsrecht af te staan. Om kaaien aan te leggen zijn de huidige dijken onvoldoende, maar we zouden kunnen zeggen aan de Compagnie dat we bereid zijn de oever openbare weg te maken en aldus een meerwaarde te geven

² Het is spijtig dat het verslag niet gepubliceerd is in het Bulletin Communal. De Tielemans waarvan sprake was een vooraanstaand jurist, eerste voorzitter van het Hof van Beroep van Brussel, professor administratief recht aan de ULB. Hij was bovendien op de zittingen van de gemeenteraad waar de zaak behandeld werd niet aanwezig.

³ Zoals we zagen was hierin de aankoop van de gronden op 21 augustus 1872 voor 1.400.000 fr. begrepen.

aan haar eigendom, mits ze in ruil gratis het nodige terrein afstaat om later de kaaien te kunnen maken. Als de Compagnie daarentegen niets vraagt moeten we er onze tijd niet langer aan besteden.

Schepen Funck komt nog eens terug op de voorgeschiedenis. Volgens hem heeft de prins van Tour et Taxis van de Stad het recht gekocht om het jaagpad als openbare weg te gebruiken. Mogen we er ons tegen verzetten dat de Compagnie nu werken wil uitvoeren om dat mogelijk te maken? Volgens hem niet, het is een kwestie van goede trouw. Er is een rooilijn vastgelegd samen met de gemeenten Laken en Molenbeek, er zijn huizen gebouwd en de aangelanden hebben het recht verkregen het jaagpad te gebruiken als een openbare weg tegen betaling van 5 fr per lopende meter gevelbreedte. Kunnen we dan eisen als ze van dat recht gebruik willen maken dat ze een strook van 5 of 6 meter over gans de breedte van hun eigendom moeten afstaan? Strikt genomen kunnen we zeggen dat men niet aan onze eigendom mag raken, zelfs niet om die te verbeteren. Maar wat men wil doen is in het voordeel van de Stad.

Schmidt repliceert dat Funck het verkeerd voorstelt. De eerste vraag is of het nuttig is de dijk te verbreden. De sectie zegt ja en het College bestrijdt dat niet, ook niet de burgemeester.

Blijft de rechtskwestie. De sectie heeft niet willen terugkomen op de voorgeschiedenis of de rechten van de prins. Ze stelt alleen vast dat de Compagnie door wat ze vraagt aan de Stad de waarde van haar terreinen verhoogt. De gebouwen die ze gaat oprichten komen de gemeenten Molenbeek en Laken ten goede, die alleen er belastingen zullen heffen. De Stad Brussel krijgt de voldoening dat het jaagpad gekasseid wordt, een uitgave van een 100.000 fr., maar wat jaarlijks een 4 à 5.000 fr. onderhoud zal kosten. Er zijn mogelijkheden tot compensatie. We kunnen het nodige terrein kopen, maar vragen dat de jaarlijkse kost van 4 à 5.000 fr. gekapitaliseerd wordt. Zo zou de maatschappij ons bv. 100.000 fr. moeten maar wij zouden een strook van 8 m op 860 m kopen tegen 15,50 fr., wat een verschil van 25 à 30.000 fr. zou laten. De bestrating komt niet alleen ten goede aan de maatschappij maar aan alle omwonenden. Een derde vraag betreft de aanleg van een treinspoor. In geen geval kunnen we een dubbel spoor toelaten op de kaai, dat zou de toekomst van het kanaal in het gedrang brengen. Wij hebben alleen de belangen van de Stad te behartigen en daar heeft de Compagnie niets aan te zeggen. Gheude vindt dat Funck al te optimistisch de belangen van de Compagnie verdedigt. De burgemeester heeft betreurd dat de Stad in het verleden wat lichtvaardig is geweest.

We gaan geen discussie heropenen die reeds gevoerd is door Tielemans, Weber, Allard en andere leden van de sectie contentieux. We moeten ons ook niet ten allen prijs op ons recht beroepen. Maar in een onderhandeling mag iedereen zijn belangen verdedigen. En we moeten dat des te meer doen omdat we een goed doel nastreven: de verbreding van de kaai tot 30 m. Laat ons beslissen dat de bestrating ons niet interesseert en het daarbij houden. Eens dat beslist zullen de zaken vanzelf gaan...

De burgemeester zegt nog eens dat men zich vergist. Men schijnt te denken dat men de aanleg van een bestrating kan compenseren met andere vragen aan de Compagnie. Maar die is niet verplicht ons terreinen af te staan, terwijl wij billijkerwijze verplicht zijn de bestrating toe te staan. Iets anders is de aanleg van een spoorweg, daarvoor kunnen we eisen stellen. Alleen vraag ik me af of het in ons belang is te verhinderen dat het kanaal rechtstreeks in verbinding wordt gesteld met een belangrijk station van de Staat. Als men ons de terreinen zou aanbieden

om de kaai te verbreden van 22 tot 30 m zouden we niet weigeren, maar iets anders is ervoor te betalen om ze op te nemen in de openbare weg. Vergeet niet dat die 860 m maar de helft is van de afstand van het entrepot tot de Lakenbrug. Men zal de rest ook moeten verbreden en gebouwen afbreken. Volgens Walravens zijn er maar twee gebouwen tussen de Tivolistraat en het dok van de “ferme des boues”: die van Debavay et Cie en van De Manck. Schepen Lemaieur betwist dat en zegt dat er nog 15 of 16 zijn aan de Lakenbrug. Hij denkt dat de gemeenten Molenbeek en Laken tegen de verbreding zijn omdat ze geen bres van 8 m in de rooilijn willen. Schmidt zegt dat men die huizen kan aankopen. Ja, als de eigenaars willen, zegt de schepen, want onteigenen kunnen we ze niet.

Durant zegt nog dat het voorstel van de sectie financiën moet gevolgd worden dat de toelating afhankelijk stelt van de verbreding met 8 m. Of dat gratis moet gebeuren is niet uitgemaakt maar de verbreding is noodzakelijk. Iedereen kent het mooie perspectief als men vanaf de Lakenbrug naar Brussel kijkt. Dat moet behouden blijven. We moeten er bomen kunnen planten, zo nuttig voor het opnemen van de kwalijke dampen van het kanaal. Onze juridische situatie is duidelijk weergegeven in het verslag van de sectie contentieux: Tielemans heeft perfect aangetoond dat we slechts een recht op doorgang verleend hebben en niets meer.

Het verslag van de sectie financiën wordt aangenomen met 12 stemmen tegen 9.

De kwestie kwam indirect nog eens ter sprake op de zitting van 9 november 1874. De gemeente Laken was begonnen met bestrating van het jaagpad, eigendom van de Stad, en het College heeft op advies van de sectie contentieux een proces ingespannen tegen Laken. De tegenpartij roept nu een procedurekwestie in en eist het voorleggen van de toelating hiervoor. Hoewel dat volgens het College niet nodig is stelt schepen Funck voor dat de gemeenteraad die toelating zou verlenen.

Durant vreest dat dergelijk proces jaren kan aanslepen. Ondertussen belemmert men de ontwikkeling van de omgeving van Brussel, en het is in ons belang te zien bouwen zowel op de linkeroever als de rechteroever van het kanaal. Zoniet wordt het centrum van de Stad verplaatst en het Stadhuis komt ergens opzij te liggen, want alles trekt naar de bovenstad.

Hij heeft nog eens nagedacht over de zaak van de Société de l'Allemagne du Sud. Uiteindelijk is het een kwestie van rooilijn. De gemeenteraad is van mening dat de breedte van het terrein naast het kanaal op 30 m moet gebracht worden. En hij heeft gelijk, vooreerst al voor de gezondheid. Het is nuttig een zo breed mogelijke vrije ruimte te hebben naast een watervlak dat dikwijls ongezond is. Men moet ook de mogelijkheid hebben er aanplantingen te doen die de lucht zuiveren.

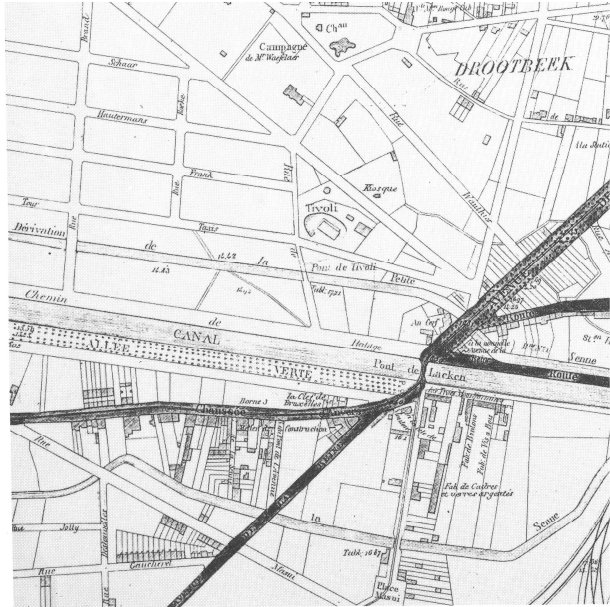
Tenslotte is het nodig een vrij terrein voor te behouden in het vooruitzicht van een verbreding van het kanaal van Willebroek en om het perspectief te bewaren.

Dat alles komt in het gedrang als men de Compagnie op 22 m laat bouwen. In feite komt het erop neer de rooilijn bij Koninklijk Besluit vast te stellen op 30 m. Dan zullen we de vergoedingen moeten betalen voor de onteigeningen die nodig zijn.

Walravens zegt dat de bestrating gebeurt alsof er geen proces loopt. Dat is vanwege Laken weinig delicaat en getuigt van een absoluut gebrek aan respect, temeer daar die gemeente maar al te goed weet dat ze niet mag bestraten zonder onze toelating. De gevraagde toelating om te procederen wordt gegeven.

De verdere lotgevallen van dat proces hebben we kort beschreven in LT 23/2 van april 2012. Het zou nog aanslepen tot een (tweede) uitspraak van het Hof van Cassatie op 18 juli 1878. Van de Compagnie Immobilière de l'Allemagne du Sud vernemen we niets meer. Ook van de grote projecten in Laken met een gans rooster van nieuwe straten is niet veel in huis gekomen.

Nochtans zou een Turn et Taxislaan in 1877 beëindigd zijn, en die stond in verbinding met het jaagpad via (het begin van) de Brandstraat⁴ en de Pannenhuisstraat⁵. Dat zou er op wijzen dat de nieuwe straat niet op 22 of 30 m van de oever werd aangelegd maar verder af, zelfs aan de overkant van de omleiding van de Kleine Zenne zoals te zien op het plan Vander Maelen uit 1877.

Plan Vander Maelen van 1877.

Hier is nu een gans stratennet getekend met tussen de Ribeaucourtstraat en de vaart een Pannenhuisstraat, Brandstraat, Schaarstraat, Hautermansstraat, Frankstraat, Raekestraat en “onze” Tour et Taxisstraat. De familienamen slaan op bestuurders van de Compagnie Immobilière de l’Allemagne du Sud. We hebben er nog een en ander over kunnen meedelen in de bijdrage “Een aanslag van Molenbeek op Laken in 1899...?” in Laca Tijdingen jaargang 13 nr. 2 van december 2001, gebaseerd op besprekingen in de Provincieraad van Brabant.

Met de wet van 1897 werden de terreinen van Tour et Taxis op Laken en Molenbeek grotendeels bij Brussel gevoegd voor de uitbouw van de zeehaven. De Compagnie Immobilière de l’Allemagne du Sud zou er in 20 jaar niet in geslaagd zijn de wijk te urbaniseren, er zouden slechts enkele huizen opgetrokken zijn. De gemeente Laken voerde een proces op basis van de vroegere conventie en won in eerste aanleg en in beroep. Er kwam een transactie tot stand waarbij Laken 150.000 fr. ontving die voorzien waren ingeval de Compagnie de terreinen zou doorverkopen, en nog eens 27.290 fr. als terugbetaling van uitgevoerde werken. Maar die werden niet betaald door de Stad Brussel maar door de Maatschappij van het Kanaal en de Haveninrichtingen die de nieuwe eigenaar was geworden. Uiteindelijk werd gans de omgeving de volgende jaren grondig gewijzigd door de aanleg van het zeekanaal, de pakhuisen en het goederenstation van Tour et Taxis. De Havenlaan die in de plaats is gekomen van de Turn et Taxislaan ligt veel verder van het oude kanaal (de rechteroever stroomafwaarts was de Groendreef) dan waar men het in 1874 over had. Het Vergotedok is 120 m breed en de kaaien langs weerszijden nog eens 75 m. Daarmee kwam de Havenlaan op meer dan 200 m van de oude kanaaloever.

⁴ Genaamd naar Philippe Brandt, een van de directeurs van de Compagnie Immobilière de l’Allemagne du Sud. Ze werd weer afgeschaft bij Collegebesluit van 2 oktober 1900.

⁵ Althans volgens Inge De Backer, Aspecten van de stedenbouwkundige ontwikkeling van de gemeente Laken circa 1830-1921, eindverhandeling VUB 1997-1998, p. 48, met verwijzing naar Bulletin Communal van de gemeente Laken 1895-96.

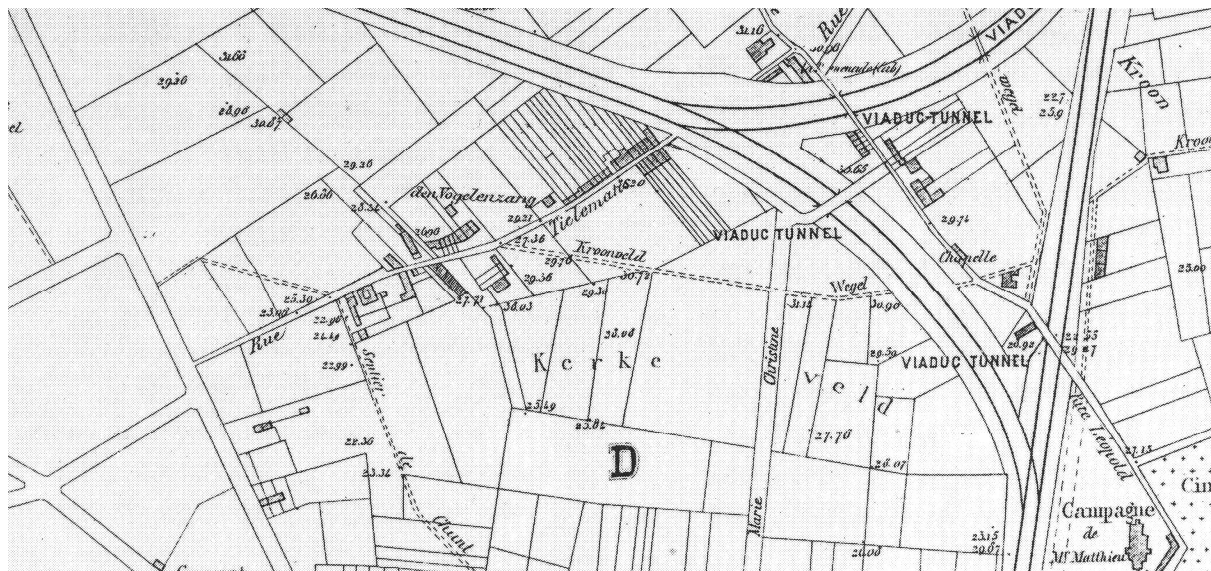
TIELEMANS, GEEN THIELEMANS

Wim van der Elst
met de medewerking van Pierre Schacht

Wie ooit staan aanschuiven heeft in het postkantoor opzij van het gemeentehuis aan het Bockstaelplein heeft zich misschien al eens afgevraagd wie die Tielemans wel kan geweest zijn naar wie de straat daar is genoemd. Een voornaam staat er zelfs niet bij. In elk geval is er geen verband met de huidige Brusselse burgemeester Freddy Thielemans of zijn grootvader Georges Thielemans, socialistisch gemeenteraadslid van op de Mutsaard, eerst in Laken en na de aanhechting van 1921 in Brussel.

En de straat zelf is ook al iets speciaals: de helft langs de kant van het postkantoor ligt een paar meter hoger dan langs de kant van het gemeentehuis. Men moet zich proberen voor te stellen dat de voorloper van de straat er al was voor de spoorweg daar werd aangelegd, voor het Bockstaelplein er kwam en voor het gemeentehuis werd gebouwd (eerste steen 1907, inhuldiging 1912). Een aquarel van Herman Bogaerd toont een aantal “vieilles mesures à Laeken (emplacement de la nouvelle Maison communale)” en geeft allicht een waarheidsgetrouw beeld van de omgeving toen.

Arthur Cosyn vermeldt dat de Tielemansstraat haar naam kreeg met een K.B. van 14 mei 1879⁶, maar een asterisk geeft aan dat het een al vroeger bestaande straat betrof. Vermoedelijk was het een straatje of wegeltje die van Jette kwam, de Leopold I-straat kruiste, en verder doorliep tot aan de Drootbeekstraat. Het gedeelte aan de overkant van de Bockstaellaan werd op 3 oktober 1904 herdoopt in Gustave Schildknechtstraat, dat was in de periode dat de nieuwe straten in die buurt werden aangelegd.

Plan Vander Maelen van 1877.

⁶ Dezelfde dag kregen ook de Sportstraat, het verlengde van de Stefaniastraat en de Aartshertog Rudolfstraat (na WO I Moorsledestraat) hun naam.

Cosyn zegt ook⁷ dat de Tielemansstraat genoemd werd naar een hooggeplaatst magistraat, F. Tielemans, eerste voorzitter van het Hof van Beroep, die enkele jaren een inwoner van Laken was geweest. Waarom juist en waarom in 1879 staat er niet bij. Wat vreemd want (Jean-) François Tielemans was in Brussel geboren op 15 november 1799 en is overleden op 5 juli 1887 in Elsene. Hij was bovendien gemeenteraadslid van Brussel van 1855 tot 1877 en in die periode verplicht er gedomicilieerd te zijn. Zou hij dan kort na 1877 naar Laken gekomen zijn en in 1879 al, nog tijdens zijn leven, een straat naar hem genoemd gekregen hebben? Pierre Schacht heeft in de bevolkingsregisters van Brussel achterhaald dat hij op 27 april 1877 uitgeschreven werd voor Elsene. Toen hij in 1887 overleed woonde hij daar in de Carolystraat 13. Vermoedelijk was hij nooit gedomicilieerd in Laken, maar misschien heeft hij er enige tijd een buitenverblijf gehad?

Was er niets anders geweest dan een carrière in de magistratuur, dan zou over hem niet veel meer overgeleverd zijn dan een paar necrologie-artikelen in het *Journal des Tribunaux* (7 en 10 juli 1887). Maar Tielemans heeft ook een rol gespeeld voor, tijdens en na de Belgische Revolutie van 1830. En een aantal medestanders van toen (en later soms tegenstanders...) hebben zeer uitvoerige herinneringen aan hun optreden neergepend, waarin ook hij aan bod komt. We hebben het dan vooral over Louis De Potter⁸, Adolphe Bartels⁹, Alexandre Gendebien¹⁰.

Tielemans werd in 1799 te Brussel geboren als zoon van een bakker in de Hoogstraat¹¹.

Pierre Schacht vond de geboorteakte uit de Franse tijd met de aangifte van de geboorte op 24 Brumaire An VIII (15 november 1799) van Jean François Tielman (sic), zoon van François Tielman, bolanger (sic), afkomstig uit Rhode, gedomicilieerd in de Hoogstraat, en van zijn wettige echtgenote Anne Marie Bruyn (sic), afkomstig uit Brussel.

In de huwelijksakte van 10 november 1827 (dan zijn we in de Hollandse tijd) van Joannes Franciscus Tielemans wordt rechtgezet dat de namen van zijn ouders in zijn geboorteakte foutief genoteerd staan en moeten zijn Tielemans en De Bruyn.

⁷ Arthur Cosyn, *Laeken Ancien & Moderne*, 1904, p. 141

⁸ Louis De Potter, *Révolution belge 1828 à 1839. Souvenirs personnels avec des pièces à l'appui*. Seconde édition augmentée, Brussel, 1840, deel I 392 p., deel II 440 p. Voortaan De Potter o.c.

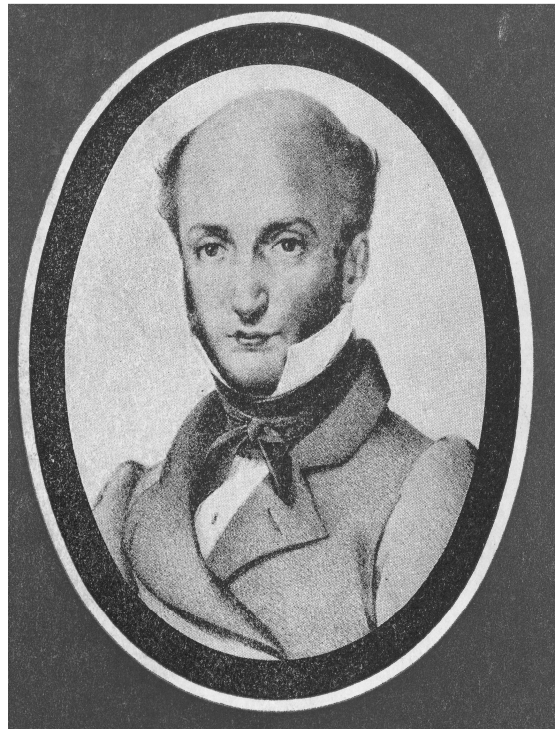
⁹ Adolphe Bartels, *Documens historiques sur la Révolution belge*. Seconde édition, Brussel, 1836, 452 p. Voortaan Bartels o.c.

¹⁰ Jules Garsou, Alexandre Gendebien. *Sa vie. Ses mémoires*, Brussel, 1930, 523 p. Voortaan Gendebien o.c.

¹¹ Armand Freson in zijn notitie over Tielemans in *Biographie Nationale*, deel 25, kol. 246-250, houdt het bij: *Il appartenait à la bourgeoisie commerçante*. Maar De Potter, o.c. I, 344 schrijft in een brief van 1 december 1831 uit Parijs aan advocaat Jullien te Brussel dat van het bedrag dat als vergoeding toegekend is aan de voormalige leden van het Voorlopig Bewind (en dat zijn vroegere collega's onder hen verdeeld hebben, volgens hem in zijn nadeel) 5.500 fr. moet besteed worden aan de aankoop van steenkool en brood voor de armen van Brussel, en dat hij als bakker de broer of "parent" van Tielemans aanbeveelt die in de Hoogstraat woont. In de huwelijksakte van 10 november 1827 treedt als een der getuigen een broer Joannes Baptista Tielemans, kruidenier, op. Misschien had De Potter, die bij dat huwelijk ook getuige was, deze broer op het oog. De ouders waren toen al overleden.

Volgens Freson deed hij schitterende humaniorastudies te Brussel en daarna rechten aan de universiteit van Luik waar hij in 1823 als doctor afstudeerde. Hij schreef zich in als advocaat aan de balie van Brussel, maar toonde meer belangstelling voor de politiek en de journalistiek, onder meer in de *Journal de Gand*.

De kennismaking met Louis De Potter zou bepalend zijn voor zijn toekomst. Deze merkwaardige figuur beschrijft het uitgebreid in zijn *Souvenirs personnels* (o.c. I, 60-61): *M. Tielemans était encore fort jeune lorsque j'avais fait sa connaissance chez l'imprimeur de mon Ricci, dont depuis il a épousé la fille aînée*¹². *Il débuta auprès de moi par me présenter des vers à ma louange, sincères, je le crois, mais beaucoup trop flatteurs pour être vrais. Il venait de terminer ses études avec succès, et il brûlait du désir, d'ailleurs fort naturel, d'utiliser ses connaissances et de faire son chemin. Je me prêtai d'autant plus volontiers à lui servir d'appui pour le pousser dans l'une ou dans l'autre carrière, que ses habitudes graves et sérieuses promettaient qu'il ferait honneur à tout dont on voudrait bien le charger.*

Louis De Potter

*Je sollicitai vivement pour lui auprès du ministre de l'intérieur ; je représentai qu'il était bon de nommer quelques Belges au milieu de tant d'employés hollandais, et de récompenser au moins une fois le mérite pour faire oublier tant de faveurs prodiguées à la naissance et à l'argent. Enfin j'obtins que mon protégé ferait aux frais du gouvernement un voyage en Allemagne, pour étudier comment on s'y prenait dans les divers états et notamment en Autriche, où l'on voulait comprimer et ministérialiser le clergé catholique*¹³.

¹² Bedoeld is de drukker Weissenbruch, die in 1825 te Brussel *Vie de Scipion de Ricci* uitgaf, een werk dat De Potter in Italië geschreven had waar hij sinds 1811 vele jaren had verbleven, o.a. in Firenze van 1821 tot 1823 waar hij opzoeken deed in het familiearchief Ricci. Over de eigenaardige figuur van Louis De Potter, de biografie door E. Van Turenhoudt met de veelzeggende ondertitel *Un Philosophe au Pouvoir, Brussel, 1946*. Tielemans huwde de dochter Caroline Louise Weissenbruch, geboren te Brussel op 21 januari 1799 (2 Pluviôse An VII) als dochter van Louis Jules Michel Henry Weissenbruch, afkomstig uit Bouillon, en Jeanne Renard, afkomstig uit Luik. In de geboorteaangifte van 15 Germinal An VIII (5 april 1800, dat is meer dan een jaar na de geboorte...) opgezocht door Pierre Schacht, heeft de vader als beroep "Chef de Bureau au Département de la Dyle", en is hij gedomicilieerd place de l'Egalité (dat was vroeger rue de la Cour, en later place du Musée). In de huwelijksakte van 10 november 1827 was het beroep van de vader drukker. De moeder was toen al overleden.

¹³ De Potter bekwam die aanstelling via de Hollandse minister van Gobbelschroy met wie hij bevriend was. In 1828 kwam Tielemans terug naar Brussel en werd vermoedelijk met dezelfde steun op 6 oktober 1828 benoemd tot referendaris bij het Ministerie van Buitenlandse Zaken en vertrok in die functie in oktober 1828 naar Den Haag.

M. Tielemans se maria, et partit de Bruxelles (novembre 1827).

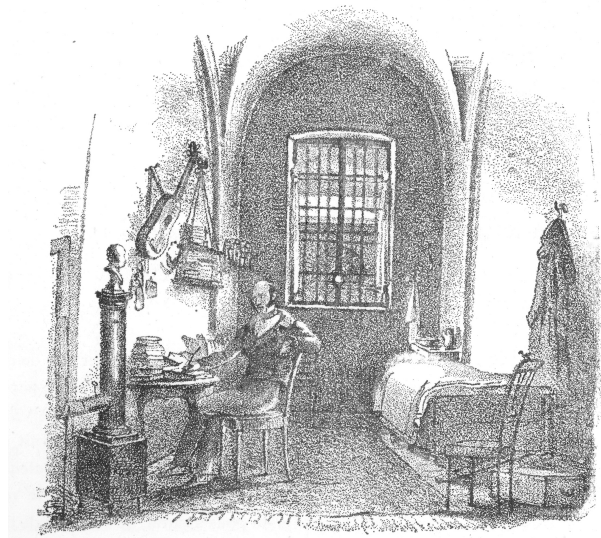
Notre correspondance commença aussitôt, et fut de plus en plus active jusqu'à l'année 1830.

Die correspondentie zou nog een belangrijke rol spelen. Tielemans was intussen actief als opponent van de regering in bladen als *le Belge* en *Courrier des Pays-Bas*. In 1827 publiceerde hij een memorandum over het persmisdrijf volgens het ontwerp van Strafwetboek, en hetzelfde jaar een geschrift ter verdediging van Weissenbruch als verantwoordelijke uitgever in het geval de auteur van het artikel in kwestie bekend is. In 1829 publiceerde hij een open brief aan minister van Justitie van Maanen over de ministeriële verantwoordelijkheid die zeer slecht onthaald werd. De Potter van zijn kant zat ook niet stil. Hij verhevigde zijn kritiek op de regering, beschuldigde in de *Courrier des Pays-Bas* koning Willem I van "fourberie" en lanceerde er op 8 november 1828 de strijdkreet in "Honnissons, bafouons les Ministériels!" Daarop werd hij op 15 november aangehouden en op 20 december door het Assisenhof veroordeeld tot 18 maanden gevangenis. Hij werd in relatief comfortabele omstandigheden opgesloten in de gevangenis van de Petits-Carmes, van waar hij zijn aanvallen in de pers kon voortzetten, bezoekers ontvangen, en natuurlijk zijn briefwisseling met Tielemans verzorgen.

Zijn gevangenschap leverde hem tevens een aureool van martelaar op.

De Potter in 1830.

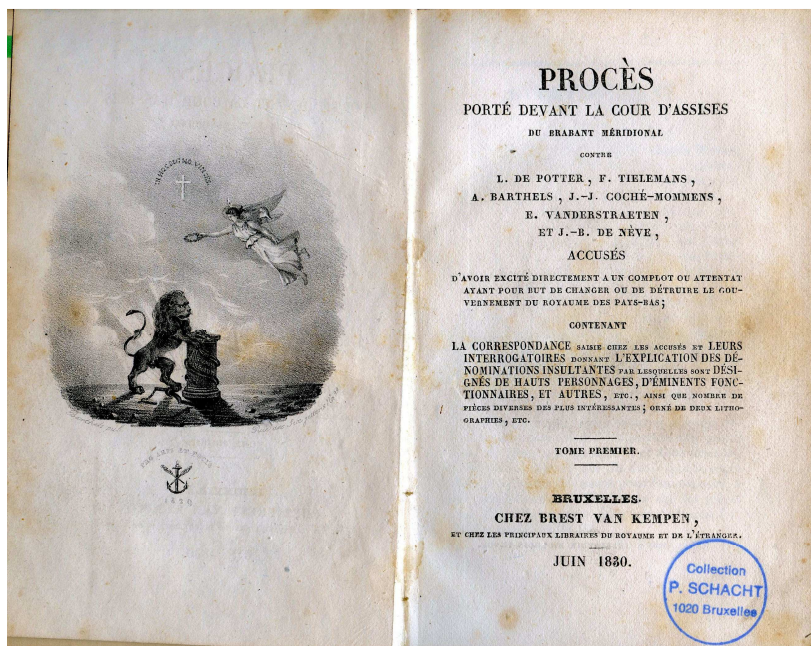
De Potter in de gevangenis.

Op 9 februari 1829 werd de briefwisseling in de cel van De Potter in beslag genomen en hij op secreet gesteld (wat inhield dat hij zelf zijn bed moest opmaken...). Enkele dagen later werden bij Tielemans in Den Haag de brieven van De Potter aan hem gevonden. Er was onder meer een project van Tielemans bij voor een "confederatie", wat aanzien werd als een poging tot omverwerpen van het bewind. De briefwisseling bevatte ook vele private details en stekelige bemerkingen aan het adres van vrienden en medestanders. « De Potter, comme certains personnages qui pensent détenir le monopole de la vertu, n'était rien moins que bienveillant.

Son encre fielleuse barbouillait ses compagnons de lutte et jusqu'à ses défenseurs¹⁴ ». Ze werden er met een schuilnaam of zelfs spotnaam bedacht, maar Tielemans schijnt de sleutel van de code geleverd te hebben. Hij was overtuigd dat hem met deze private correspondentie niets ten laste kon gelegd worden, met als bewijs dat hij geen poging had ondernomen om ze te laten verdwijnen nadat enkele dagen eerder de inbeslagname bij De Potter was gebeurd. Maar hij liet ook uitschijnen dat het project van confederatie een private denkoefening was, en dat De Potter misbruik had gemaakt door het te publiceren...

Het is natuurlijk zo dat zijn positie als overheidsambtenaar delicaat was. Bartels, die evenals De Potter tientallen blz. aan het proces wijdt in zijn memoires, haalt aan dat de advocaat-generaal Spruyt in zijn requisitoir zou gezegd hebben: "Tielemans était un serpent que Guillaume réchauffait dans son sein" (o.c., p. 189). De Potter, met zijn zin voor overdrijving, beweert dat men er ernstig aan gedacht heeft hem te laten "guillotineren", een doodstraf die toen al bijna nooit meer uitgevoerd werd. Uiteindelijk werd De Potter tot 8 jaar verbanning veroordeeld, Tielemans en Bartels tot 7, en de Gentse drukker en uitgever van *Le Catholique*, De Neve tot 5.

Vervelend was wel dat drie dagen na de uitspraak de briefwisseling tussen De Potter en Tielemans integraal gepubliceerd werd door Libri-Bagnano, de Franse drukker-uitgever te Brussel die in dienst stond van de Hollandse regering. De Potter en Bartels trekken zich uit de slag met de bewering dat de vrienden, die erin bezwadderd werden, de uitgave niet wilden kopen...¹⁵

Onze protagonisten beweren dat het proces veel ophef maakte en tal van steunbetuigingen uitlokte.

Nochtans, toen de vier bannelingen op 7 juni 1829 zich op reis begaven onder gendarmebegeleiding waren er slechts vier sympathisanten om hen uitgeleide te doen van de gevangenis tot de Leuvense poort. Het was wel nog vroeg in de morgen...

¹⁴ Carlo Bronne, *L'Amalgame (La Belgique de 1814 à 1830)*, Brussel, s.a., p. 303

¹⁵ De uitgave van juni 1830 besloeg twee delen van maar liefst 426 en 457 p. Volgens de lange titel die een gans blad vult bevat ze: *La correspondance saisie chez les accusés et leurs interrogatoires donnant l'explication des dénominations insultante spar lesquelles sont désignés de hauts personnages, d'éminents fonctionnaires, et autres...*

Ze hadden oorspronkelijk natuurlijk naar Frankrijk willen gaan, maar de Franse minister van Charles X, de Polignac, weigerde een verblijfsvergunning. Ook Pruisen weigerde maar gaf wel toestemming voor doortocht naar Zwitserland. Over Leuven en Maastricht ging het dan naar het grensplaatsje Vaals, waar de ceremonie van de “uitdrijving” plaats vond met de lokale autoriteiten. Dan naar Aken, maar daar werden ze koel ontvangen en teruggedreven over de grens. Blijkbaar was er een visum nodig van de Pruisische legatie in Den Haag...

In Vaals vonden ze onderdak in de herberg van de gemeentesecretaris, “De Prins van Oranje”, naam niet zonder ironie. Ze zouden er twee maanden geblokkeerd zitten, bewaakt door gendarmes wier onderhoud en dat van hun paarden ze moesten bekostigen. De echtgenotes van De Potter en Tielemans met drie kinderen¹⁶ mochten hun gaan vervoegen en passeerden op 22 juni in Vaals op weg naar Aken. Maar ook zij werden daar ’s anderendaags teruggedreven en moesten een onderkomen zoeken in het dorp. De bannelingen leefden daar min of meer in familie gedurende een maand. Intussen waren de toelatingen bekomen van Zwitserland voor een verblijf in Lausanne en van de verschillende Duitse overheden voor de doortocht.

Op 31 juli bereikte het nieuws van de omwenteling in Frankrijk (“les trois glorieuses”) hen, en op 1 augustus begaven ze zich op weg via Aken, Keulen, met de boot naar Mainz, Manheim, maar dan naar Straatsburg in plaats van naar Zwitserland. Bartels die nogal spel maakt van de bewakingsmaatregelen tijdens gans de escapade noteert dat de eerste Franse gendarmes die ze aan de grens zagen vredig zaten te vissen...

Enkele dagen later begaven ze zich op weg naar Parijs.

Zowel Bartels als De Potter besteden vele blz. aan die omzwervingen. Maar de laatste merkt ook bitter op dat het was alsof men hun bestaan in België vergeten was. En hij voegt er een stekelige passage aan toe die op een begin van verwijdering met Tielemans wijst (o.c. I, p. 95): ... *il me semblait remarquer que M. Tielemans ne me témoignait plus un attachement aussi ardent qu'autrefois: je pouvais me tromper encore, mais il me paraissait ne plus trouver la même cordialité dans mes relations avec mon ancien ami, que quand je sollicitais pour lui le gouvernement batave (...)* Mieux éclairé, je compris que j'étais, moi individuellement, tombé le plus bas de tous, puisque, sans que je ne m'en fusse douté le moins du monde, j'avais été hissé le plus haut. J'étais donc plus que personne devenu un bon à rien, ce qui était le moindre de mes soucis ; mais je fus sensible à l'idée que peut-être cela détachait de moi un homme sur lequel j'avais eu la faiblesse de croire que je pouvais compter dans toutes les fortunes : je le confesse, j'en fus péniblement affecté. Aussi me hâterai-je de glisser ici sur un sujet sur lequel je serai forcé de revenir encore plus tard.

Hij zou het inderdaad niet nalaten er nog meermaals op terug te komen, en steeds zonder last van valse bescheidenheid...

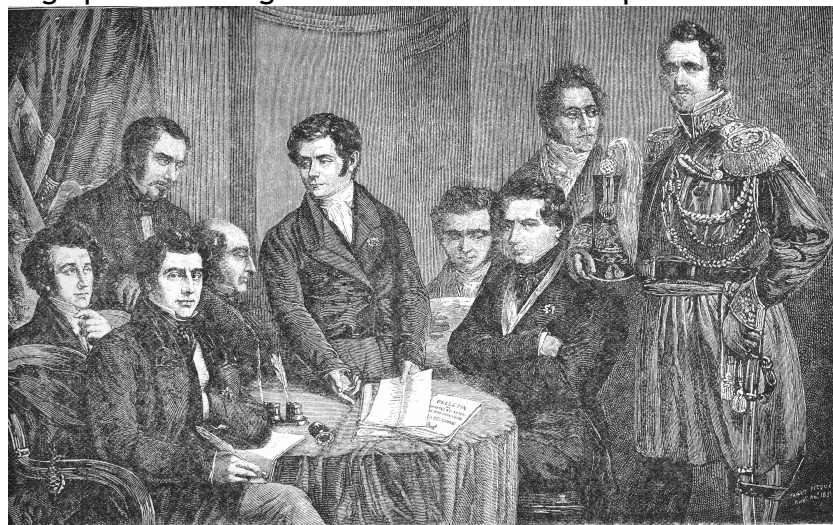
Zowel De Potter als Bartels beweren dat bij hun aankomst in Parijs ze opgewacht werden door een detachment van de Garde Nationale, met muziek op kop, maar die per vergissing aan een andere stadspoort stonden... De Potter beweert dat het indruiste tegen zijn “bescheidenheid”... *Je n'avais pas plus l'habitude de me croire un personnage que le désir de le devenir jamais* (o.c. I, p. 103).

¹⁶ Twee zontjes van De Potter met de typische voornamen Agathon en Eleuthère, en het dochttertje Zélie van Tielemans.

Ze zouden volgens Bartels bij generaal Lafayette gebracht zijn die zou gevraagd hebben of de Belgen het voorbeeld van de Fransen zouden volgen (o.c. p. 214). Kort daarop geraakten de gebeurtenissen in Brussel na de opvoering van de Muette de Portici op 25 augustus 1830 bekend te Parijs. De Potter ging met Tielemans terug naar La Fayette die niet overtuigd leek van het belang ervan en gevraagd zou hebben of de Belgen de vereniging met Frankrijk wilden. De Potter zou dat ontkend hebben maar wel Franse steun voor de omwenteling gevraagd hebben. Een kennis van Tielemans zou tot bij Louis Philippe geraakt zijn om die te overtuigen, maar de koning voelde er niets voor...

De bannelingen kregen een banket aangeboden door het eerste legioen van de Garde Nationale. Belgen die in Parijs woonden begonnen samen te komen. De Potter bejubelde de omwenteling in La Tribune, Tielemans in Le Globe. Er volgden nog banketten, een met 75 Belgen en 75 Fransen toegejuicht door 12.000 "proletariers", een met Belgische arbeiders die te Parijs gevestigd waren. Tielemans zou een toast uitgebracht hebben: A l'indépendance des peuples! Puisse la France prouver qu'en écrasant le despotisme, dans les mémorables journées de juillet, elle a tué en Europe le principe de l'intervention étrangère! (Bartels, o.c. p. 229). Op 12 september werd door De Potter en Tielemans een Club patriotique belge, een revolutionair comité, gesticht. De Potter bood zijn diensten aan bij de Brusselse voor mannen en trok alvast naar Rijsel. Tielemans bleef in Parijs waar hij opgezocht werd door Gendebien die in opdracht van het Voorlopig Bewind op 29 september uit Brussel vertrokken was en daar op 1 oktober aangekomen. Samen trokken ze naar Lafayette. Volgens Garsou: Tielemans, républicain déclaré, offre aussitôt la présidence de la future république à l'illustre Français, qui lui fait observer fort à propos qu'il serait prématuré et dangereux de proclamer cette forme de gouvernement. In de memoires van Gendebien zelf wordt het als volgt gezegd : Tielemans lui dit que la république serait très probablement proclamée en Belgique et lui proposa d'en accepter la présidence (Gendebien, o.c. p. 31 en 315). Gendebien zelf stelde voor dat Lafayette « groothertog » of zoiets zou worden, maar ook dat wou de generaal niet. Daarna ging Gendebien met Tielemans nog bij maarschalk Gérard die namens de Franse regering meedeelde dat ze het principe van niet-interventie zou verdedigen.

Tielemans kreeg opdracht die geruststellende boodschap naar Brussel te brengen.

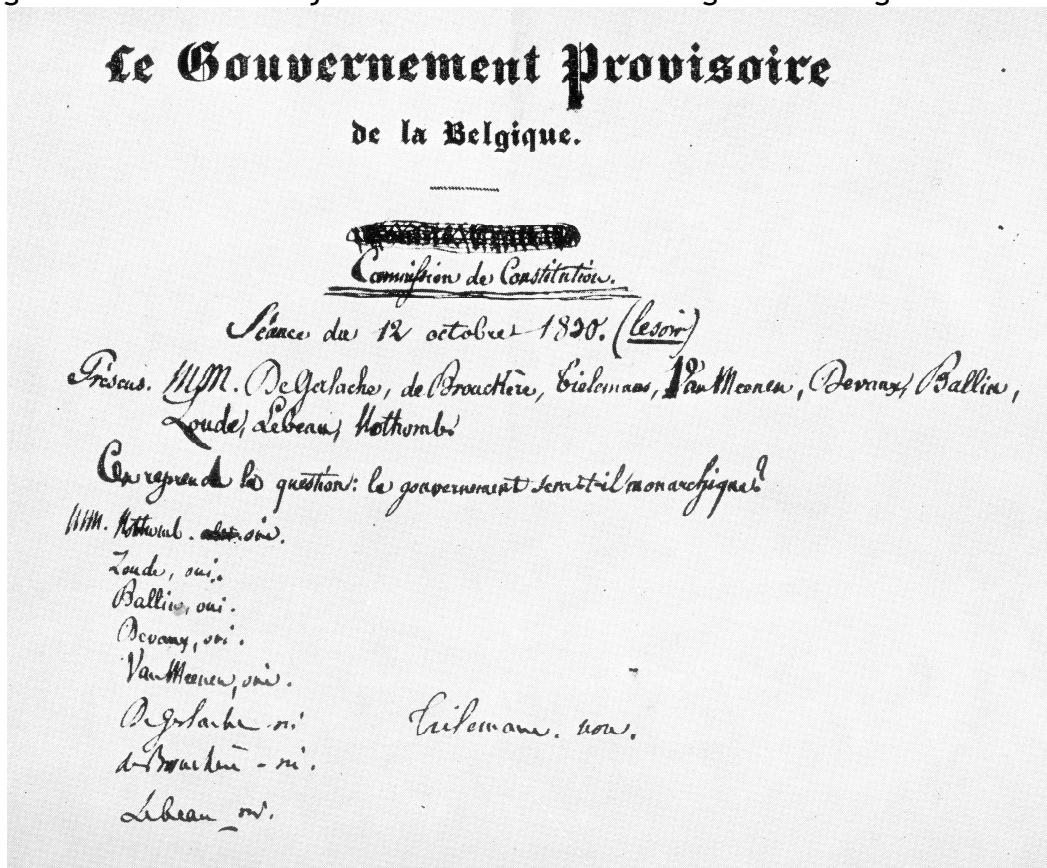

JOLLY. DE POTTER. SYLVAIN VAN DE WEYER. BARON DE COPPIN. VANDERLINDEN.
ALEXANDRE GENDEBIEN. CHARLES ROGIER. COMTE FÉLIX DE MÉRODE. BARON VANDERLINDEN D'HOOGHVOORST.

Het Voorlopig Bewind.

Op 28 september was daar intussen Louis De Potter opgenomen in het Voorlopig Bewind, waar hij het spoedig aan de stok zou krijgen met de andere leden. Tielemans werd op 3 oktober aangesteld tot directeur-generaal van binnenlandse zaken, wat die titel in de praktijk ook mag betekend hebben. De Potter zegt dat het op zijn toedoen was: *La plupart des membres du gouvernement national avaient sous leur protection des clients qu'ils cherchaient à colloquer le mieux possible, soit dans l'administration civile, soit dans l'organisation de l'armée* (o.c., I, p. 138). Hij probeerde het Voorlopig Bewind te overtuigen de Nassau-dynastie vervallen te verklaren van de troon, naar eigen zeggen omdat het volgens hem de enigen waren die voor de Belgische troon in aanmerking konden komen en omdat hij absoluut de republiek wilde. Maar hij vond alleen steun bij Tielemans...

Op 6 oktober 1830 werd door het Voorlopig Bewind een Grondwetscommissie aangesteld waarvan Tielemans deel uitmaakte¹⁷. Reeds op 10 oktober kon die Kiesbesluiten voorstellen, de regels voor de verkiezing van een Nationaal Congres van 200 leden. Het ontwerp daarvoor zou van Tielemans geweest zijn. Op 12 oktober volgde een eerste zitting over de Grondwet zelf. De voorzitter de Gerlache wou de staatsvorm voor elk ander punt behandeld zien. Tielemans, bewust van de zwakheid van de republikeinse stroming, wou dat verdagen maar kreeg voor deze prealabele kwestie slechts de steun van Van Meenen en Nothomb. In de namiddag kwam het tot een stemming over de staatsvorm: alleen Tielemans stemde tegen de monarchie. Hij zou niet meer naar de volgende zittingen komen...

Blad uit de notulen van de Grondwetscommissie met de tegenstem van Tielemans.

¹⁷ Hierover W. Van den Steene, De Belgische Grondwetscommissie (oktober-november 1830), Verhandelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie, Brussel, 1963

De verkiezing voor het Congres vond plaats op 3 november. Tielemans haalde maar 480 stemmen en werd niet verkozen. De Potter, die zichzelf geen kandidaat gesteld had, kreeg er nog minder. De eerste zitting was op 10 november. Het Voorlopig Bewind diende ontslag in op 12 november maar bleef op verzoek van het Congres nog aan, uiteindelijk tot 25 februari 1831. De Potter had als enige individueel zijn ontslag gehandhaafd, volgens sommigen omdat hij zijn laatste kans om zelf nog president van België te worden zag verloren gaan...

Tielemans had nog geprobeerd met een schrijven aan het Voorlopig Bewind van 8 november 1830 te bereiken dat het Nationaal Congres de staatsvorm voorlopig maar voor een proeftijd van drie jaar zou vastleggen, een ultieme poging ten gunste van een republiek, maar dat maakte geen kans.

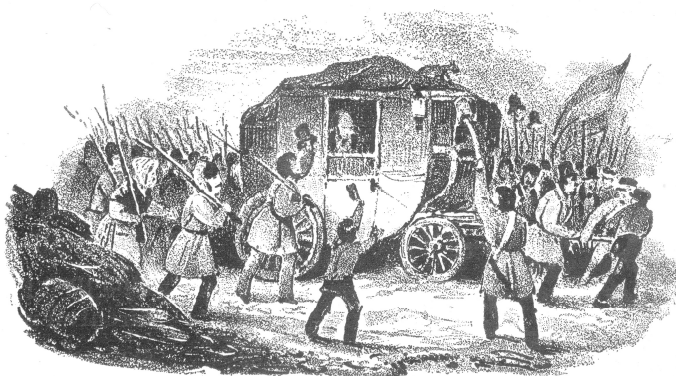
De meningsverschillen binnen het Voorlopig Bewind waren alleen maar toegenomen. We gaan de disputen met De Potter hier niet bestuderen. Maar ook Tielemans leefde in onvrede. In een brief aan het Voorlopig Bewind van 3 november beklagde hij zich dat zijn voorstellen, ook die waar hij het meest belang aan hechtte, niet door de meerderheid gevolgd werden. *Depuis la victoire, depuis qu'il s'agit de fonder quelque chose sur les ruines de ce qu'on a détruit, nos idées différent et nous ne sommes pas souvent tombés d'accord sur les mesures que réclament selon moi la position du pays*¹⁸.

LA FAVEUR POPULAIRE

ou

JADIS ET AUJOURD'HUI.

TRIOMPHE.

Vive le grand citoyen !
Vive le défenseur de la Belgique !

AVANIE.

J'étais venu chercher une couronne.
J'ai perdu mon chapeau.

Spotprent De Potter bejubeld en verguisd.

¹⁸ De brief geciteerd in A. Simon, *Aspects de l'Unionisme. Documents inédits 1830-1857*, Faculté Universitaire Saint-Louis à Bruxelles, 1958, pp. 63-64

En toch zou Tielemans deel uitmaken van de eerste regering die de regent Surlet de Chokier op 26 februari 1831 op de been bracht, als minister van Binnenlandse Zaken. Het kabinet hield het maar 4 weken vol en ging ten onder aan ruzies.

Op 19 maart besprak de regering het ontslag van de minister van Oorlog Goblet. De Brouckère vond dat er een nieuwe homogene bewindsploeg moest komen, en dat volgens hem de redding van het land alleen kon liggen in de vereniging met Frankrijk. Tielemans vroeg ook een nieuw ministerie maar verklaarde nooit te kunnen instemmen met de vereniging met Frankrijk. Hij neigt eerder naar het hervatten van de oorlog met Holland en de ministerraad volgt hem daarin (Gendebien, o.c., pp 99-101). Maar er kon geen eensgezindheid bereikt worden en Surlet de Chokier vormde op 28 maart een nieuwe regering waarin geen plaats meer was voor Tielemans. De Franse generaal Belliard, afgezant te Brussel, schreef op 18 maart aan Sebastiani te Parijs *On renvoie par ce moyen M. Tielemans, Ministre de l'Intérieur, homme très dangereux, ami intime de De Potter et tout républicain*¹⁹. Gendebien, die ook verwijderd was, richtte daarop de *Association nationale belge* op, met Tielemans als voorzitter hoewel die vaak overhoop gelegen had met hem. Tielemans zou er nauwelijks een rol in spelen. Op 1 april 1831 werd hij benoemd tot gouverneur van de provincie Antwerpen en reeds op 4 juni 1831 van de provincie Luik²⁰.

Dat waren toen, zowel als nu, politieke benoemingen en dat kon zich wreken. Zijn liberalisme was een steen des aanstoets voor de katholieken, en op 4 oktober 1832 werd hij door minister van Justitie Raikem aangesteld tot advocaat-generaal bij het Hof van Cassatie, en 's anderendaags reeds werd graaf Vandensteen benoemd tot gouverneur van Luik. Het was een manoeuvre, want Tielemans kon die nieuwe functie niet opnemen omdat hij nog maar 33 jaar was en men minstens 35 moest zijn voor het Hof van Cassatie...

Hij was in mei 1832 kandidaat geweest voor de Kamer van Volksvertegenwoordigers in Luik, maar moest met enkele stemmen de duimen leggen voor de Behr.

Later, in 1847, zou hij wel verkozen worden voor Brussel maar het mandaat toen niet kunnen voltooien omwille van een nieuwe wet op onverenigbaarheden omdat hij toen verkoos zijn rechterlijke functie te behouden.

De Potter oordeelt in zijn *Souvenirs personnels* streng over Tielemans, en beschrijft zijn breuk met hem (met wie heeft De Potter niet gebroken...) als volgt (o.c. II, pp. 2-4):

Depuis quelque temps, ma correspondance avec M. Tielemans se refroidissait sensiblement. J'avais cessé pour tout de bon d'être une quantité positive dans le monde des matérialités sociales, et ma valeur en moins pouvait diminuer d'autant celle en plus des personnes assez imprudentes pour se placer côte à côte avec moi

¹⁹ Geciteerd in Gendebien, o.c. p. 103. In een latere brief van De Potter aan Tielemans van 24 juni 1834 zegt die dat Tielemans hem geschreven had *On vous a repoussé parce que vous vouliez la république; maintenant on ne repousse plus la république, dont on sent l'inévitabilité, que parce que l'on craint qu'elle ne vous ramène ici*. En ook nog: *Vous avez droit à être rappelé; si la république se fonde, votre rappel sera son premier acte*. (De Potter, o.c. I, p. 335)

²⁰ Ernest Discailles, in: Charles Rogier (1800-1885) d'après des documents inédits, tome II, Brussel 1893, p. 140, schrijft over de provincie Antwerpen waar het Orangisme sterk stond: *Le premier gouverneur, M. de Robiano, n'avait pu y tenir. Son successeur ad intérim, M. F. Tielemans, légiste avant tout, était doué d'un ardent patriotisme aussi, mais il s'en fallait que ce fût un homme d'action. Comprenant son insuffisance, il avait sollicité le gouvernement d'une autre province*. Hij werd begin juni opgevolgd door Charles Rogier.

dans une même formule : aussi ne nous écrivions-nous plus que de loin en loin, et les lettres de mon ancien ami me semblaient trahir un embarras visible que je pris à cœur de faire cesser, quelque pénible qu'il fût pour moi de m'exposer à rompre une amitié de douze ans. Accoutumé à dire librement ma pensée sur tout, je provoquai une discussion sur la position de M. Tielemans, qui me paraissait entièrement fausse, et que sa conduite, selon moi, ne faisait que rendre moins tenable de jour en jour. Gouverneur de la province de Liège sous M. de Muelenaere, le roi Léopold et l'aristocratie catholique, M. Tielemans allait désormais devenir suspect aux libéraux, et ne pouvait cependant jamais gagner la confiance des doctrinaires. Je lui dis : Faites comme si la révolution n'avait pas eu lieu ; soyez l'avocat Tielemans tout court. Séparez-vous de gens qui ne vous aiment pas, qui ne peuvent vous aimer, et qui ne vous retiennent que précisément le temps qu'il faut pour que vous ne soyez plus à craindre pour eux. Si même vous vouliez rester où vous êtes, il n'y aurait pas pour vous d'autre moyen que de quitter momentanément la place, afin de forcer le gouvernement à vous y rappeler. Bientôt il vous aura usé sans retour, vous renverra et ne vous rappellera jamais. - S'il m'avait répondu à cela : Je veux être gouverneur et redevenir ministre, parce que je désire laisser à mon enfant une partie des produits de ces hautes fonctions ; j'aurais encore cherché à lui démontrer qu'il se trompait sur la marche à suivre pour atteindre un but que j'aurais cependant cessé d'improver aussi cruellement. Mais il soutint qu'il faisait bien dans un sens absolu, et que ce bien-là ne pouvait se faire d'une autre manière ; qu'il était de son devoir d'agir ainsi et que, par la voie où il était entré, il ne pouvait manquer d'arriver où il voulait être, parce qu'il fallait qu'il y fût. Oh ! alors je perdis patience, moi qui entendais le devoir tout à l'opposé ; et je condamnai tout ensemble, et la fin que M. Tielemans se proposait, et les moyens par lesquels il se flattait d'y parvenir. Nous cessâmes bientôt toute relation. Peu après, mes prévisions furent complètement vérifiées : M. Tielemans, redevenu avocat malgré lui et par conséquent trop tard pour pouvoir encore compter sur une clientèle, fut forcé de s'amortir dans l'ordre judiciaire. Je n'ai plus entendu parler de lui.²¹

Na de kortstondige episode als gouverneur in 1832 schreef hij zich terug in als advocaat aan de balie van Brussel. Op 9 oktober 1834 reeds werd hij raadsheer bij het Hof van Beroep, op 18 augustus 1859 kamervoorzitter en in oktober 1867 eerste voorzitter tot in 1871.

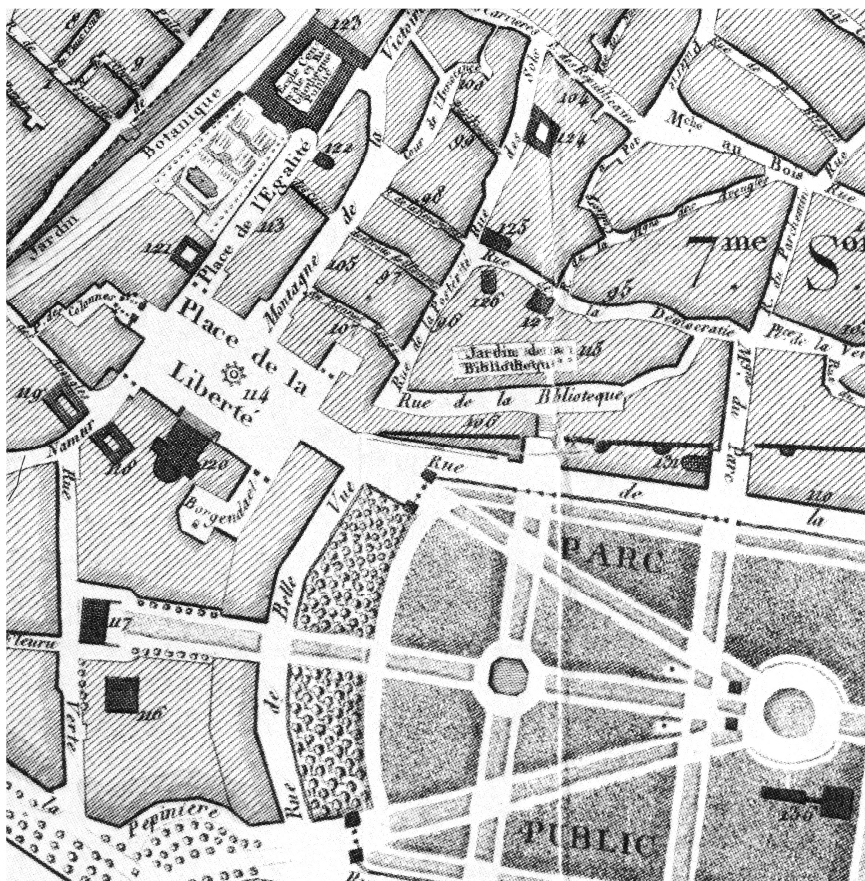
Hij bouwde aldus een indrukwekkende juridische carrière op, ook met talrijke publicaties. In 1834 stichtte hij met Charles de Brouckère het *Répertoire de l'administration et du droit administratif de la Belgique*, dat gepland was in 20 volumes. De twee eerste verschenen in 1834, het derde in 1836, het vierde en vijfde in 1838. De Brouckère haakte toen af en Tielemans publiceerde alleen het zesde in 1843, het zevende in 1846, het achtste in 1856 en daar bleef het bij al zou hij er tot zijn laatste dagen nog aan werken.

Tielemans was ook een van de stichters van de *Université Libre de Bruxelles*, werd er op 12 juli 1836 professor administratief recht, rector van 1849 tot 1861 en daarna permanent lid van de raad van beheer.

²¹ De Potter neemt in aanhangsel nog drie lange brieven van hem aan Tielemans op, van 8 september 1831 (pp. 197-204), 4 oktober 1831 (pp. 204-206) en nog een van 23 februari 1833 (pp. 207-208) die de breuk verder bezegelen en die we niet gaan overnemen.

Zijn leerstoel zou hij 33 jaar bezetten en zo de basis leggen van de bestuurswetenschappen in België. Op 12 mei 1873 werd hij corresponderend lid van de klasse der letteren van de Koninklijke Academie, op 12 mei 1878 volwaardig lid en in 1887 directeur ervan. In 1880 kreeg hij het groot cordon van de Leopoldsorde.

Hij werd ook verkozen tot gemeenteraadslid van Brussel bij een tussentijdse verkiezing van 8 januari 1856, legde de eed af op 2 februari 1856, en zou sindsdien telkens herkozen worden tot in 1877. Hij woonde de meeste zittingen bij, hoewel hij soms verhinderd was door zijn functies in het Hof van Beroep. Hij kwam regelmatig tussen, maar meestal met korte interventies, dikwijls op juridische gronden. Hij was al die jaren trouwens lid van de sectie contentieux en zou dikwijls aandringen dat men moeilijker kwesties eerst voor onderzoek naar die sectie zou verzenden vooraleer ze in de gemeenteraad te behandelen. In die sectie heeft hij met zijn juridische kennis ongetwijfeld een toonaangevende rol gespeeld. We kunnen er niet aan denken al zijn tussenkomsten gedurende 20 jaar hier te behandelen. Slechts enkele opvallende voorbeelden. Hij toonde zich ten allen tijde een verwoed beschermer van het Park van Brussel, zijn geliefkoosde wandelplaats, vermits hij daar in de onmiddellijke nabijheid woonde, eerst in de Museumstraat 11²² en later in de Brederodestraat 23.

Plan met de omgeving van het Park (1797).

²² Het Bulletin Communal publiceerde een bericht van 22 juni 1874 waarbij een openbaar onderzoek wordt ingesteld over de voorgenomen onteigening van het huis Museumstraat 11 voor de bouw door de Staat van een Paleis voor Schone Kunsten. Op het plan van Brussel uit 1798 van Maillart et Soeur vindt men nog de benamingen uit de Franse tijd: place de l'Égalité zou Museumstraat worden, place de la Liberté Koningsplein, rue Verte Brederodestraat.

Zo kante hij zich op 26 juni 1858 tegen voorstellen om roken in het Park tijdens bepaalde uren en/of op sommige wegen toe te laten en stelde dat het niet verboden is om niet van tabak te houden, en dat het juist met de niet-rokers is dat men rekening moet houden. Een jaar later, op 25 juni 1859, verzet hij zich tegen plannen om nog meer standbeelden in het Park op te stellen, om er een soort Pantheon van beroemde mannen van te maken. *Il n'y a pas de beaux bustes - les plus grands hommes sont laids*. In 1861 pleit hij voor het aanplanten van nieuwe bomen, en wil hij niet dat aubettes en hekkens in wit en geel geschilderd worden, het mag alleen maar in het geel.

Hij hecht veel belang aan de Academie van Schone Kunsten en komt er in 1862 meermaals en uitgebreid over tussen. Ook de theaters interesseren hem, in 1861 steunt hij een vraag van subsidies voor een Vlaams gezelschap van Vandezande. Maar in 1867 is hij eerder tegen subsidies voor de KVS. Steun voor Vlaamse Beweging zal men vergeefs bij hem zoeken.

Als liberaal nam hij geregeld antiklerikale standpunten in, maar niet gepassioneerd, steeds zakelijk. Zo kante hij zich in 1857 tegen het streven van de clerus om aan de begrafenissen een kerkelijk karakter te geven, waar dat volgens het decreet van 23 Prairial an XII een louter burgerlijke aangelegenheid is. Hij verdedigt de rechten van de gemeenten tegenover de aanmatigheden van de kerkfabrieken. Hij eist dat er op de kerkhoven een fatsoenlijk deel gereserveerd wordt voor lijken waaraan de clerus een kerkelijke begrafenis weigert.

Maar hij wil ook dat bij een "begrafenis van den arme" een lijkwagen gebruikt wordt in plaats van een draagberrie... Hij vraagt ook bescherming van de straatventers, kinderen nog, die hun stem en keel kapot schreeuwen om dagbladen en andere prullen aan de man te brengen.

Maar verder dan dat soort paternalisme gaat zijn sociale belangstelling blijkbaar niet.

Dat Tielemans in 1831 republikein was betekent nog niet dat hij democraat was zoals we dat vandaag opvatten. We zien dat goed bij de lange debatten op 27 en 29 maart 1866 over de hervorming van het kiesrecht, waar men de gemeenteraad een motie aan de wetgevende kamers wou laten stemmen. Een van de voorstellen was dat de onroerende voorheffing en alle gemeentelijke en provinciale belastingen zouden meetellen voor de kiescijns, en anderzijds dat ook met de "capaciteit" zou rekening gehouden worden. In een zeer lange tussenkomst maakt Tielemans de geschiedenis van het kiesstelsel sinds het Ancien Régime, het Nationaal Congres, de wijzigingen van 1848 en onderzoekt de verschillende voorstellen die er zoal gedaan zijn. Zijn principe is en blijft dat de kiezers mandataris zijn van de maatschappij en dat die garanties mag eisen. Algemeen stemrecht miskent dat de mensen ongelijk zijn. De cijns is het beste bewijs dat men vertrouwen mag stellen in een kiezer. Die cijns kan nog verder verlaagd worden, zodat hij met enkele jaren werken en sparen bereikt kan worden, ook voor een elite van arbeiders. En dan liefst met tevens een bewijs van capaciteit, en alleen kunnen lezen en schrijven volstaan dan niet. Gemeentebelastingen laten meetellen opent de deur voor arbitrair optreden van de gemeentebesturen die naar willekeur kiezers kunnen bijmaken of afschaffen. Uiteindelijk wordt een motie die de lokale belastingen wil laten meespelen voor de kiescijns aangenomen met 23 stemmen bij 2 onthoudingen en 1 tegenstem, die van Tielemans... De capaciteit laten meespelen naast de cijns wordt unaniem aanvaard, de capaciteit als enig criterium voor kiesrecht wordt nipt verworpen met 13 stemmen, waaronder Tielemans, tegen 12.

Op 1 juli 1872 werd Tielemans een laatste keer herkozen, maar hij legde slechts in de zitting van 18 november de eed af. Hij miste meer en meer vergaderingen, wellicht om gezondheidsredenen, hij was tenslotte al 73 jaar. De jaarlijkse besprekingen van het budget op het einde van het jaar woonde hij gewoonlijk wel nog bij.

In 1877 bleef Tielemans afwezig op de meeste zittingen van de gemeenteraad. Op het einde van die van 16 april las burgemeester Anspach een brief voor, gedateerd 11 april 1877, waarin Tielemans zijn ontslag geeft op basis van artikel 57 van de Gemeentewet, omdat hij zijn domicilie verplaatst heeft naar Elsene. *Ce n'est pas sans émotion que je prends congé de vous: la bienveillante et affectueuse considération dont vous m'avez toujours honoré, et que j'aimais à vous rendre sans réserve, dit assez que j'emporte en vous quittant de justes et sincères regrets. Permettez-moi, Messieurs, de témoigner ici ma reconnaissance au corps électoral qui m'a si longtemps accordé son estime.*

Burgemeester Anspach voegde daaraan toe : *La présence de M. Tielemans au sein du Conseil, le concours d'un jurisconsulte aussi distingué et d'un homme ayant un aussi grand passé politique, étaient pour nous une force et un honneur, et nous ne pouvons que regretter bien vivement la perte de ses conditions d'éligibilité.*

Jean-François Tielemans overleed op 5 juli 1887 in zijn woning, Carolystraat 13 te Elsene²³.

Volgens de overlijdensakte, opgezocht door Pierre Schacht, was hij 87 jaar 7 maanden en 20 dagen oud. De aangifte gebeurde door zijn neef Louis Weissenbruch, 27 jaar, ingenieur aan de Staat, Brussel, en Nicolas Willocq, 75 jaar, dagloner, Elsene.

Pierre Schacht vond in de collectie overlijdensberichten in het Stadsarchief ook de doodsbrief terug. Als familie treden enkel op de dochter Zélie Tielemans²⁴ en haar man dokter Poncelet. Eigenaardig genoeg wordt niet vermeld dat hij weduwe was van Caroline Louise Weissenbruch, die weliswaar al in 1859 overleden was. De burgerlijke begrafenis vond plaats op 8 juli 1887 in de familiekerker op het kerkhof van Evere.

23 Armand Freson in de Biographie Nationale schrijft verkeerdelijk dat hij te Brussel overleed op 5 juli 1888 en die fout zou later door andere auteurs nog vaak overgenomen worden.

24 Zélia Ludovica Tielemans was geboren te Brussel op 30 oktober 1828. Als getuigen traden op haar grootvader Michaël Henricus Weissenbruch, "eigenaar", en Ludovicus De Potter, "eigenaar". Van haar huwelijk met Poncelet is geen akte gevonden.

De pers bracht de dagen na het overlijden verschillende necrologieberichten. In het dagblad “Het Nieuws van den Dag” (Wolvengracht 52) van 7 juli 1887 waren het maar enkele korte regels.

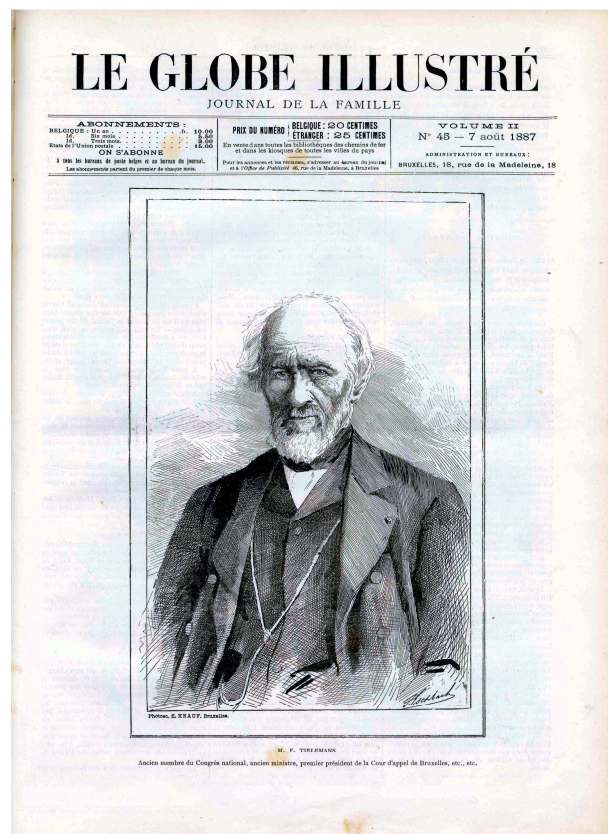
Het “Journal de Bruxelles” van 7 juli 1887 bracht een uitvoeriger in memoriam en besloot met: *M. Tielemans était un jurisconsulte distingué. Il a toujours appartenu au libéralisme le plus aigu et malheureusement le plus hostile à nos croyances religieuses. C'était un voltairien de l'époque de la Restauration.* Dat was natuurlijk een reactie uit katholieke hoek.

Het weekblad “Le Globe Illustré” van 7 augustus 1887 bracht op de voorpagina een mooie portretgravure. Een klein artikel met een kort overzicht van zijn loopbaan eindigt met: *M. Tielemans était un jurisconsulte des plus éminents. Il avait pris une part importante à l'établissement de nos institutions constitutionnelles; il les a vues à l'œuvre pendant cinquante-six ans et jusqu'à sa dernière heure il n'a cessé d'exprimer son entière confiance dans leur maintien et la possibilité de leur sage développement.*

In de gemeenteraadszitting van 1 augustus 1887 bracht burgemeester Buls hulde aan Tielemans die van 1 januari 1856 tot 16 april 1877, toen hij zich terugtrok omdat hij niet meer in de stad woonde, deel uitgemaakt had van de raad.

Il assistait assidûment aux séances du Conseil et prêtait une attention soutenue aux discussions.

Il parlait peu ; mais, lorsqu'il prenait la parole, il était religieusement écouté. Sa vaste science lui rendait familières les questions les plus ardues. En quelques mots il élucidait les affaires les plus compliquées. Sa modestie, son aménité, égalèrent sa science et lui avaient concilié toutes les sympathies.

Tot zover wat we over de toch wel merkwaardige levensloop van deze figuur hebben teruggevonden. Onopgehelderd blijft wat de beweegredenen kan geweest zijn van Bockstael, burgemeester van Laken sinds 1877, om in 1879 een straat naar hem te noemen. Voor zover we weten was er niets dat hem met Laken verbond. En het zal toch zeker niet geweest zijn omdat hij in 1830 als enige tegen de monarchie stemde, dat hem zoveel jaren later die eer in de “Koninklijke Residentie” te beurt viel...

Geschied- en Heemkundige Kring van Laken.

Ereleden: Gustave Abeels, Victor Capron, Edgard Goedleven, Roger Platton †,
Freddy Thielemans

Voorzitter: Wim van der Elst

Ere-voorzitters: Joris Dillen †, Leon Candau †

Penningmeester: Eric Christiaens

Actieve leden: Jacques Bastiaens, Pierre Debecker, Fabien de Donckers, Steph Feremans,
Pierre Schacht, Fernand Sonck, Marie-Henriette Struyf, Jean Pierre Van
Hautegem, Daniel Van Krieking, Pierre Van Nieuwenhuysen

COLOFON

Redactieadres LACA Tijdingen: Wim van der Elst, Meiselaan 91, 1020 Brussel
Tel/Fax: 02.268.72.16, Wim.van.der.elst@skynet.be

LIDGELD: Gewoon lid: 10,00 EUR, Steunend lid: ad libitum

Rekeningnummer LACA: **BE20 9794 2966 6656 BIC ARSPBE22**

Beeldmateriaal:

Tekstbewerking & lay-out: Marie-Henriette Struyf

Eindredacteuren: Steph Feremans, Wim van der Elst

Alleen de auteurs zijn verantwoordelijk voor de inhoud van hun artikels.

Wettelijk depot: BD 42818

INHOUDSTAFEL

Ten Geleide	Steph Feremans, Wim van der Elst	1
Over het omhakken van bomen 1878	Wim van der Elst	4
Draaitollen te Brussel in 1896	Wim van der Elst	6
Over een voorloper van de Havenlaan die er niet gekomen is	Wim van der Elst	12
Tielemans, geen Thielemans	Wim van der Elst, Pierre Schacht	21

Information is power. Use it wisely.

Optimise your document workflow and move your business forward

By connecting efficiency with increased productivity,
Ricoh helps you to support your business growth

Moving Ideas Forward

RICOH

ricoh.be
Tel 02 558 22 11

IT Services Office Solutions Production Printing Managed Document Services

Jan Verbeselt (1913-2000) was een Heembeekenaar in hart en nieren. Zijn over-oudergrootvader was in 1790 al smid in Neder-Heembeek. Zijn vader Fransiscus heeft hij niet splend want die overleed op 15 december 1918 in een Duits krijgevangenkamp. Zoals hij gewoontje waren het de verhalen van oudere dorpsfiguren die in zijn kindertijd de belangstelling voor de plaatselijke geschiedenis wekten. De eerste van zijn vele bijdragen over Heembeek verscheen reeds in 1931-1932. Hij was toen amper 18 jaar en studeerde geschiedenis in Leuven. Hij maakte er zijn proefschrift over het ontstaan van het parochieveren in Berkant, wat later zou uitgroeien tot 27 dikke boeken waarvan het laatste postuum in 2001 verscheen. In Heembeek stichtte hij de Katholieke Vlaamse Studentenbond die in 1933-1934 het tijdschrift "Hambeek" uitgaf, de Oudekerkwegse Kring die de toeren van Neder-Heembeek van de afbraak redde en een folklorismuseum inrichtte in de Sint-Niklaasleek. In 1981 werd hij verbonden aan de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis (Julienpark) waar hij conservator werd van de afdeling folklorie tot zijn pensioen in 1978. Hij zette zich ook in voor de "Ievende folklorie", wist na de oorlog de oude Sint-Schastieningsgilde over tot leven te wekken en er in binnen- en buitenland mee opptreden. Hij was Hoofdman van de Buismanse schuttersgilden, en zette in het bestuur van alle Vlaamse nationale en internationale organisaties die ook maar iets met folklorie te maken hadden. Hij was ook tientallen jaren beheerder en voorzitter van "Eigen Schoon en De Brabander" waarin ontbrekende artikels van zijn hand verschenen. Meer voor het grote publiek waren de studies over Heembeek in het Raaijckieblad waarvan wij hier een heruitgave brengen.

19 was HEEMBEEK

J. VERBESSELT

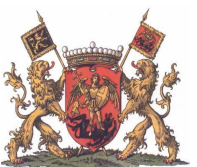

19 was HEEMBEEK

J. VERBESSELT

NOVEMBER 2012

Met de steun van de V.G.C.
en de Stad Brussel

VLAAMSE
GEMEENS
CHAPSCO
MISSIE

